

**Кыргыз Республикасынын Суу ресурстары, айыл чарба жана кайра иштетүү
өнөр жай министрлигинин Суу ресурстары кызматынын ичүүчү суу менен
камсыздоону жана саркынды сууларды тазалоону өнүктүрүү боюнча
мамлекеттик ишкана**

**Экологиялык жана социалдык коопсуздук чараларын башкаруу
боюнча алкактык документ**

**«Суу менен камсыздоого жана санитарияга жалпы жеткиликтүүлүк
программасы - 1-баскыч»**

2024-жыл, октябрь

Мазмуну

I. КЫСКАЧА МААЛЫМАТ	4
1. Долбоордун сүрөттөлүшү, долбоордун максаттары, милдеттери жана негизги иш-чаралары.....	4
2. Долбоордун максаттары, милдеттери жана негизги иш-чаралары.....	5
3. Экологиялык жана социалдык чараларды башкаруу боюнча алкактык документтин максаттары жана милдеттери	6
4. Экологиялык жана социалдык баалоо үчүн ченемдик укуктук жана институттук база	6
5. Долбоордун учурдагы жалпы экологиялык жана социалдык шарттары жана аймактары	6
6. Мүмкүн болгон экологиялык жана социалдык таасирлер жана аларды азайтуу чаралары	7
7. ЭСКЧБАДды ишке ашыруу боюнча механизмдер	9
8. ЭСКЧБАД ишке ашыруу үчүн институционалдык механизмдер	10
9. Көзөмөл жана отчеттуулук	10
10. АСЧБПны долбоордук документтерге киргизүү	10
11. Коомдук угуу жана маалыматты ачыкка чыгаруу.....	10
12. ЭСКЧБАДды ишке ашыруу үчүн бюджет	11
13. Тыянактар.....	11
II. ДОЛБООРДУН СҮРӨТТӨЛҮШҮ	11
1. Долбоордун компоненттери.....	11
2. Долбоордун географиялык камтуусу	13
3. Долбоордон пайда алуучулар	14
4. Экологиялык жана социалдык тобокелдиктердин классификациясы.....	15
III. Экологиялык жана социалдык тобокелдиктерди башкаруу жана көзөмөлдөө планы	17
IV. ДИБ АКМ каналдары.....	33
V. 2024-жылдын 6-10-майында Ысык-Көл, Чүй жана Ош облустарында «КРда жалпыга жеткиликтүү суу менен камсыздоо жана санитария – 1-баскыч» Программасынын алкагында өткөрүлгөн коомдук угуу (КУ) учурундагы суроо-жооп матрицасы.	33

КЫСКАРТУУЛАР

ЖЧ	Жаан-чачын
ББП	Биологиялык ар түрдүүлүктү башкаруу планы
ДБЖ	Дүйнөлүк банктын жол-жобосу
ТИП	Түзөтүүчү иш-аракеттердин пландары
ӨККАД	Өзгөчө кырдаалдарды көзөмөлдөө жана алдын ала божомолдоо департаменти
ЭС	Экология жана социалдык маселелер
АСЧТБ	Айлана-чөйрөгө жана социалдык чөйрөгө тийгизген таасирин баалоо
СЭП	Дүйнөлүк банктын социалдык-экологиялык принциптери
ЭСМП	Экологиялык жана социалдык милдеттенмелер планы
ЭСКЧАД	Экологиялык жана социалдык коопсуздук чараларын башкаруу боюнча алкактык документ
АСЧБП	Айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу планы
АСЧБПнын контролдук тизмеси	Орточо жана төмөнкү тобокелдик категориясы үчүн жөнөкөйлөтүлгөн АСЧБП
ЭСС	ДБнын Экологиялык жана социалдык стандарттары
АКМ	Арыздарды кароо механизми
ЭЭУ	Эл аралык эмгек уюму
ЭРБЖ	Эмгек ресурстарын башкаруу жол-жоболору
АЧМ	Суу ресурстары, айыл чарба жана кайра иштетүү өнөр жай министрлиги
ЭСКММ	эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги
ЖРЭТКМ	Жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл
КПМ	Көп баскычтуу программалык мамиле
ӨКМ	Өзгөчө кырдаалдар министрлиги
ӨЭУ	Өкмөттүк эмес уюмдар
ЭКжКТ	Эмгекти коргоо жана коопсуздук техникасы
ДТА	Долбоор таасир эткен адамдар/тараптар
ННГ	Натыйжага негизделген гранттар
ДИБ	Долбоорду ишке ашыруу бөлүмү
ЖКК	Жеке коргонуу каражаттары
КИП	Көчүрүү боюнча иш-аракеттер пландары
КСН	Көчүрүү саясатынын негиздери
ИКСӨМИ	Ичүүчү суу менен камсыздоону жана саркынды сууларды чыгарууну өнүктүрүү мамлекеттик ишканасы
МЭЭ	Мамлекеттик экологиялык экспертиза
КТМП	Кызыкдар тараптар менен өз ара аракеттенүү планы
СКЗ/ЫК	Сексуалдык максатта колдонуу жана зомбулук/ыдык көрсөтүү
МИ	Мамлекеттик ишканалар
ССГ	Суу, санитария жана гигиена
ДБ	Дүйнөлүк Банк
СКС	Суу менен камсыздоо жана санитария

СРАЧЖКӨМ	Суу ресурстары, айыл чарба жана кайра иштетүү өнөр жайы министрлиги
ТК	Техкызматчылар
ЭжС	Экология жана социалдык маселелер
МК	Мажбурлап көчүрүү
АЧК	Айлана-чөйрөнү коргоо
КжБ	Көзөмөл жана баалоо
АЧКДКТ	Айлана-чөйрөнү коргоо, ден соолук жана коопсуздук техникасы
КТӨП	Кесиптик жана техникалык өнүктүрүү программасын
ЭӨА	Эл аралык өнүктүрүү ассоциациясы
АИСККБ	Айылдык ичүүчү суу керектөөчүлөрүнүн коомдук бирикмелери
ГЗ	Гендердик зомбулук
ДСД	Долбоордук-сметалык документация
СМИ	Суу менен камсыз кылуу муниципалдык ишканасы
ДТКК	Долбоордун таасирине кабылган киши
ЖКВ	Жумуштардын көлөмүнүн ведомосту
АЧК ЖКВ	Айлана-чөйрөнү коргоо боюнча жумуштардын көлөмүнүн ведомостун ведомосту
АКМ	Асбест камтылган материалдар
МСЭКБ	Мамлекеттик санитардык-эпидемиологиялык көзөмөл башкармалыгы
КУ	Коомдук угуу

I. КЫСКАЧА МААЛЫМАТ

1. Долбоордун сүрөттөлүшү, долбоордун максаттары, милдеттери жана негизги иш-чаралары

Кыргыз Республикасы эл аралык каржы институттары жана өнүгүү боюнча өнөктөштөр менен жакырчылыкты жоюу, туруктуу өнүгүүнү жана экономикалык өсүштү илгерилетүү максатында узак мөөнөттүү негизде тыгыз кызматташат.

Калкты коопсуз ичүүчү суу жана саркынды сууларды чыгаруу кызматтары менен камсыз кылуу Кыргыз Республикасынын мамлекеттик саясатынын артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп саналат.

2018-2040-жылдарга карата өлкөнүн Улуттук туруктуу өнүгүү стратегиясына ылайык, Кыргыз Республикасынын Министрлер кабинети алдына 2030-жылга чейин, жок дегенде, суу менен камсыздоо жана санитарияга байланыштуу негизги кызматтар жалпы элге жеткиликтүү болушун камсыз кылуу максатын коюуда. Бул максатка жетүү үчүн Кыргыз Республикасынын Министрлер кабинети 2024-2028-каржылык жылдарга карата Кыргыз Республикасы менен жаңы Өнөктөштүк алкактык программасынын алкагында Дүйнөлүк Банктан инвестиция алат.

Суу менен камсыздоо жана санитария (мындан ары - СКС) жалпы элге жеткиликтүү болгондо өлкөгө орчундуу таасирин тийгизет, анткени коопсуз ичүүчү сууга ишеничтүү жеткиликтүүлүк калайык калктын ден соолугу чың болушуна жана өндүрүмдүү экономика үчүн маанилүү шарт болуп саналат. СКСга салынган бул инвестициялар, айрыкча, жакшыртылбаган суу булактарынан көз каранды болгон жана ичүүчү суунун, санитариянын жана гигиенанын (мындан ары - ССГ) сапатынын төмөндүгү менен байланышкан булгануу жана оорулардын кайталануу коркунучу жогору болгон өлкөнүн айыл тургундары үчүн өзгөчө пайдалуу болот.

Сунушталган «Суу менен камсыздоо жана санитарияга жалпы жеткиликтүүлүк программасы» өлкөнүн жети районунда суу менен камсыздоо жана санитария боюнча жакшыртылган кызматтарга жалпы жеткиликтүүлүккө жетишүүнү тездетүүгө багытталган. Ал Кыргыз Республикасынын Министрлер кабинетинин көз карашын колдогон программалык негиздин ажырагыс бөлүгү болуп саналат. Бул көз караш «2026-жылга чейин ичүүчү суу менен камсыздоо жана санитарияны өнүктүрүү программасында» жана пландаштырылган кийинки программада баяндалган.

Сунушталган программа Кыргыз Республикасынын Министрлер кабинетине он же андан көп жыл бою колдоо көрсөтөт деп болжолдонууда. Ал СКС үчүн зарыл болгон инфраструктураны каржылоого, техникалык жардам көрсөтүүгө жана кызмат көрсөтүү моделдерин иштеп чыгууга багытталат. Анын максаты – тейленбеген калктуу конуштарды СКС жакшыртылган кызматтары менен акырындык менен камсыз кылуу, ошондой эле СКС кызматтарын натыйжалуу, ишенимдүү жана туруктуу деңгээлге чейин жаңыландуу жана кеңейтүү.

Ар бир баскыч сектордун саясий жана институционалдык мүмкүнчүлүктөрүн чындоого багытталган максаттуу иш-чараларды камтыйт, тактап айтканда: (i) функцияларды так бөлүштүрүү (саясат, эксплуатация жана жөнгө салуу); (ii) кызмат көрсөтүүнүн автономиясы, отчеттуулугу жана натыйжалуулугу; (iii) чыгымдарды калыбына келтирүү жана каржылык туруктуулук принциптери; жана (iv) экологиялык жана климаттык туруктуулук.

Программанын жакырчылыкты кыскартууга багытталгандыгын баса белгилеп кетиш керек. Ал жакыр жана эң аярлуу үй чарбаларына пайда алып келүүгө багытталган конкреттүү элементтерди камтыйт. Мындан тышкары, программа коопсуз ичүүчү сууга жеткиликтүүлүктү жакшыртуу аркылуу айыл жамааттарында гендердик теңсиздикти кыскартууга көмөктөшөт, бул аялдарга башка экономикалык иш-чараларга катышууга мүмкүндүк берет.

ИКСӨМИ ичүүчү суу менен камсыздоо жана саркынды сууларды чыгаруу секторунда мамлекеттик саясатты ишке ашыра турган мамлекеттик аткаруучу орган катары иш алып барат. Программа ИКСӨМИдин алдында иш алпарган Долбоорду ишке ашыруу бөлүмү (ДИБ) тарабынан ишке ашырылат. СРАЧЖКӨМ (Суу ресурстары, айыл чарба жана кайра иштетүү өнөр жай министрлиги) алдындагы СРКны (Суу ресурстар кызматы) колдоо ДИБ аркылуу жүргүзүлөт. Ага фидуциардык функциялар (каражаттарды төлөө, каржылык башкаруу, сатып алуулар, экологиялык жана социалдык стандарттар, көзөмөл жана баалоо) милдеттери жүктөлөт.

Учурдагы ЭС тобокелдиктерди башкаруу потенциалы жакшы деңгээлде турат. Ошентип, учурда ИКСӨМИнин алдындагы ДИБ Дүйнөлүк банк тарабынан каржыланган «Климаттын өзгөрүшүнө туруктуу болгон суу чарба кызматтарын жакшыртуу» долбоорунун алкагында айлана-чөйрөнү коргоо жана социалдык коргоо чараларын ийгиликтүү ишке ашырууда. Мындан тышкары, Программа борбордук жана регионалдык деңгээлдерде ДИБ командасына зарыл болгон иштин көзүн билген кошумча адистерди жана кеңешчилерди тартууга мүмкүндүк берет.

Бул жалпы Программанын ар бир баскычын ишке ашыруу механизми Дүйнөлүк банктын каржылоо келишиминде көрсөтүлгөн талаптарга жана экологиялык жана социалдык стандарттарга ылайык жүргүзүлөт.

2. Долбоордун максаттары, милдеттери жана негизги иш-чаралары

1-баскыч (мындан ары – «Долбоор») үч стратегиялык багытка басым жасайт: (i) өлкөдө СКС инфраструктурасына инвестициялоо жана потенциалды өнүктүрүү үчүн негиз түзүү; (ii) Кыргыз Республикасынын тейленбеген айылдык райондорунда СКС климаттын өзгөрүшүнө туруктуу болгон инфраструктурасын жана СКСга жеткиликтүүлүктү акырындык менен өнүктүрүү; жана (iii) кызмат көрсөтүүнүн натыйжалуулугун алдыга жылдыруу жана климаттын өзгөрүшүнө ыңгайлашууну камсыз кылуу үчүн ННГ каржылоо механизмин сыноо жана тез ишке киргизүү.

Долбоор суу секторун реформалоонун алкагында сунушталган жаңы институционалдык структураны ишке ашырууну тездетүүгө мүмкүнчүлүк берет. Долбоор шаардык жана айылдык райондордун ортосундагы ажырымды кыскартуу жана Кыргыз Республикасындагы жеткиликтүүлүк деңгээлиндеги регион ичиндеги айырмачылыктарды мүмкүн болушунча азайтуу үчүн иштелип чыккан. Мындан тышкары, Долбоордун потенциалын жогорулатуу стратегиясынын негизиндеги натыйжага негизделген каржылоо ыкмасы кызмат көрсөтүүнүн сапатына, керектөөчүлөрдү жана жарандарды тартууга көбүрөөк көңүл бурууну камсыз кылат. Ошондой эле гендердик ажырымды кыскартууга жана айрыкча, санитария тармагында климаттык жактан акылга сыярлык жана декарбонизацияланган чечимдерди табууга багытталган ыкмаларга инвестициялоого артыкчылык берилет. Мындан тышкары, долбоор жаштарды СКС кызмат көрсөтүү чынжырына тартуу, окутуу жана интеграциялоо аркылуу жөндөмдүүлүктөрдү өнүктүрүүгө жана жумуш орундарын түзүүгө өбөлгө түзөт деп күтүлүүдө.

Сунушталган КПМнин¹ 1-баскычы төмөнкү төрт компоненттен турат. Болжолдонгон жалпы пайда алуучулардын саны Чүй, Ысык-Көл жана Ош облустарындагы 111 айылда жашаган 350 000 адамды түзөт. Мындан тышкары, долбоор коммуналдык чарбаны башкаруу иш-аракеттеринен учурдагы керектөөчүлөргө кыйыр түрүндөгү пайда алып келет. Төмөндө ар бир компоненттин алкагында каржылана турган иш-чаралардын кыскача сүрөттөлүшү берилди.

¹ Көп баскычтуу программалык мамиле

3. Экологиялык жана социалдык чараларды башкаруу боюнча алкактык документтин максаттары жана милдеттери

Бул Экологиялык жана социалдык коопсуздук чараларын башкаруу боюнча алкактык документ (ЭСКЧБАД) Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө улуттук мыйзамдарга ылайык экологиялык жана социалдык куралдарды иштеп чыгууда жардам берүү максатында даярдалган.

Алкактык ыкманын тандалып алынганынын себеби - долбоор чакан, орто жана ири деңгээлдеги иш-чараларды каржылайт, алардын көбү ишке ашырыла баштаганга чейин аныкталбайт. Ошентип, суу менен камсыздоо системасынын иш долбоорун даярдоо баскычында гана суу алуу пункттарын, суу сактагычтарды, суу мунараларын ж.б. жайгаштыруу үчүн жерлер аныкталат.

Ошентип, ЭСС1ге ылайык, иш-чаралар үчүн эрежелерди жана жол-жоболорду аныктаган ЭСКЧБАД даярдалууда. Ал подкомпоненттердин белгилүү бир участоктору үчүн айлана-чөйрөгө жана социалдык чөйрөгө тийгизген таасирин баалоо (АСЧТБ) зарылдыгын аныктоо үчүн скрининг куралын камсыз кылат. Мындан тышкары, айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруунун тиешелүү пландарын (АСЧБП) даярдоо үчүн колдонулат.

Ошентип, бул документтин максаты - экологиялык баалоо жана башкаруу үчүн алкактык шарттарды белгилөө, потенциалдуу экологиялык көйгөйлөр жөнүндө толук маалымат берүү жана чакан долбоорлор боюнча ар кандай иш-чаралар үчүн колдонулуучу экологиялык баа берүү куралдарын тандоо боюнча сунуштарды берүү.

4. Экологиялык жана социалдык баалоо үчүн ченемдик укуктук жана институттук база

Бул документте жалпы маалымат, саясат жана укуктук база, ошондой эле долбоорду ишке ашырууга байланыштуу экологиялык жана социалдык кесепеттер камтылган. Аларга АСЧТБ боюнча жол-жоболор жана көрсөтмөлөр, институционалдык механизмдер, консультациялар жана маалыматтарды ачыкка чыгаруу жол-жоболору кирет. ЭСКЧБАД долбоордун иш-аракеттеринен келип чыккан терс таасирлерди азайтуу жана ордун толтуруу боюнча тиешелүү чараларды иштеп чыгуу боюнча көрсөтмөлөрдү камтыйт.

Долбоордун алкагында пландаштырылган иш-чараларга ылайык, ЭССтин сегизи долбоордун иш-аракеттери менен байланыштуу болот. Бул 8 ЭСС ишке ашыруучу агенттик (ИА) катары иш алпарган ДИБ жана долбоор долбоорду ишке ашыруунун бүткүл мөөнөтүндө аткарышы керек болгон нормаларды белгилейт, тактап айтканда:

- ЭСС 1: Экологиялык жана социалдык тобокелдиктерди жана таасирлерди баалоо жана башкаруу;
- ЭСС 2: Кызматчылар жана эмгек шарттары;
- ЭСС 3: Ресурстарды натыйжалуу пайдалануу жана айлана-чөйрөнү булгоонун алдын алуу;
- ЭСС 4: Калктын коопсуздугун жана ден соолугун камсыз кылуу;
- ЭСС 5: Жерлерди алуу, жер пайдаланууну чектөө жана мажбурлап көчүрүү;
- ЭСС 6: Биологиялык ар түрдүүлүктү сактоо жана жандуу жаратылыш ресурстарын туруктуу башкаруу;
- ЭСС 8: Маданий мурас;
- ЭСС 10: Кызыкдар тараптар менен өз ара аракеттенүү жана маалыматты ачыкка чыгаруу.

ЭССтин кыскача сүрөттөлүшү, алардын долбоор үчүн актуалдуулугу жана каралып жаткан Дүйнөлүк банктын стандарттарынын алкагында улуттук мыйзамдардагы боштуктарды талдоо 3-таблицада келтирилген.

Жалпысынан, СЭПтин негизги жоболору жана талаптары улуттук мыйзамдарда эске алынат, ал эми айрым маселелер каралбаган учурларда СЭПтин куралдары (ар бир белгилүү бир участок үчүн АСЧБП, ЭКЖКТ пландары, КИП, КТАП ж.б.) иштелип чыгат же өркүндөтүлүп-жакшыртылат жана эске алынбаган ушул маселелер бул документтерге киргизилет.

5. Долбоордун учурдагы жалпы экологиялык жана социалдык шарттары жана аймактары

Бул бөлүмдө долбоорду ишке ашыруу пландаштырылган райондордун кыскача мүнөздөмөсү келтирилген. Чүй облусунун Панфилов, Сокулук райондорунун, Ош облусунун Араван, Кара-Кулжа, Кара-Суу, Өзгөн, Алай райондорунун жана Ысык-Көл облусунун Ак-Суу районунун социалдык-экономикалык мүнөздөмөлөрү жана табигый өзгөчөлүктөрү каралган. Мамлекеттик реестрге кирген биологиялык ар түрдүүлүк жана маданий эстеликтер боюнча маалыматтар берилген.

Ош облусу Алай, Заалай кырка тоосунун түндүк каптал боорлорун, Фергана ойдуңунун чыгыш бөлүгүн ээлеген Фергана кырка тоолорунун түштүк-чыгыш бөлүгүн ээлейт. Алай тоо системасы дээрлик кең багытта созулуп, түндүк каптал боору салыштырмалуу жантайып турат, бирок анда бир катар даана көрүнүп турган тоо этектери да бар; бийик көтөрүлгөн Алай ойдуңуна караган түштүк каптал боору салыштырмалуу кыска жана тик.

Фергана өрөөнүнүн климаты мындай өзгөчүлөктөр менен мүнөздөлөт: төмөнкү зонада кыш жумшак болот, кар аз жаайт, ал эми жайкысын кургак, ысык болот, жогорку зонада болсо мелүүн суугураак жана суук болот. Алай өрөөнүнүн климаты континенталдуу. Чыгыш бөлүгү батыш жана борбордук бөлүктөргө караганда катаалыраак шарттар менен мүнөздөлөт. Региондун аймагында Кара-Кулжа жана Тар дарыяларынын бириккен улам пайда болгон Кара-Дарыя сыяктуу суусу мол ири дарыялар агып өтөт. Өзгөн шаарынан ылдый Кара-Дарыяга Яссы дарыясы куят. Бул дарыялар Фергана жана Алай кырка тоолорунан башат алат. Гүлчө, Ак-Буура жана Кыргыз-Ата дарыялары Алай кырка тоосунун түндүк каптал боорлорунан башат алат. Алайдын түштүк каптал боорлорунан жана Заалай кырка тоосунун түндүк каптал боорлорунан башталган Кызыл-Суу дарыясы Алай ойдуңунун негизги суу артериясы болуп саналат.

Ош облусунун аймагы геологиялык жана структуралык өзгөчөлүктөр, рельеф, климаттык жана гидрогеологиялык шарттар, сейсмикалык жигердүүлүк, техногендик факторлор ж.б. менен байланышкан кооптуу табигый процесстердин интенсивдүү өнүгүшү менен мүнөздөлөт. Көптөгөн калктуу конуштар чоң жана кичине дарыялардын жээктеринде, тоолуу райондордо жайгашкан. Жана жайгашкан каптал боорлордун түзүлүшүнө жана дарыялардын суусунун молдугуна жараша көптөгөн айылдардын тургундарына жер көчкү, таштардын кулашы, кар көчкү, сел, суу ташкыны, жер үстүндөгү жана жер астындагы суулардын каптоо коркунуч туудурат.

Ысык-Көл облусунун аймагы деңиз деңгээлинен 1600дөн 7439 метрге чейин бийиктикте жайгашкан. Аймактын рельефи эки негизги бөлүккө бөлүнөт: Ысык-Көл ойдуңу жана Ысык-Көл сырттары. Ойдуңдан Чүй өрөөнүнө жалгыз табигый чыга турган жол Боом капчыгайы аркылуу агып өткөн Чүй дарыясы болуп саналат. Бассейндин узундугу - чыгыштан батышка 240 км, туурасы болжол менен - 100 км. Климаттык зоналоого ылайык, Ысык-Көл облусунун көпчүлүк бөлүгү Кыргызстандын түндүк-чыгышында жайгашкан. Түндүк-чыгыш Кыргызстандын климаты деңиз деңгээлинен 1608 метр бийиктикте жайгашкан, 6200 чарчы километр аянтты ээлеген, тоңбогон Ысык-Көл көлүнүн таасири астында калыптанат жана деңиз климатынын өзгөчөлүктөрүнө ээ: кышы - жумшак, жайы - салыштырмалуу жылуу, жылы бою аба температурасы - мелүүн.

Тоотектер магматикалык, метаморфтук жана чөкмө топтомдорду камтыйт, алар аскалуу жана жарым аскалуу топторго бөлүнөт. Аскалуу жана жарым аскалуу топурактардын чыгышы бийик тоолуу жана орто тоолуу зоналарда, сейрек учурларда төмөн тоолуу зоналарда кездешет. Аскалуу топурактарда жер көчкү, таш кулоо, уроо жана карст (акиташ жана карбонат тектерде) сыяктуу кооптуу экзогендик процесстердин өнүгүшү болжолдонууда. Жарым аскалуу топурактарда жер көчкү көрүнүштөрү болушу мүмкүн. Бийик тоолуу, орто тоолуу жана төмөн тоолуу райондордогу үстүңкү катмарлар тоо капталдарынын, тоо аралык ойдуңдардын жана тоо муздашуу формацияларына биригет. Бул формациялар бош жана байланышкан топурактардан турат, аларда жер көчкү, жээк эрозиясы, сел, солифлюкция, беттик агым жана башка экзогендик процесстер жана көрүнүштөр өнүгөт.

Чүй облусунун аймагында төмөн тоолуу Чүй, ошондой эле Суусамыр жана Чоң-Кемин тоо аралык ойдуңдары жайгашкан. Рельеф бөлүнүп турат, абсолюттук бийиктиктер деңиз деңгээлинен 550дөн 4856 метрге чейин өзгөрөт. Климаттык зоналоого ылайык, Чүй өрөөнү Кыргызстандын түндүк жана түндүк-батыш бөлүгүнө кирет. Чүй өрөөнүндө жаан-чачындын бөлүштүрүлүшүнө аймактын деңиз деңгээлинен бийик болгону орчундуу таасир этет. Жаан-чачындын көлөмү өрөөндүн түндүгүндө 370 ммден чыгышка карай өрөөндүн жогору жагында 425 ммге чейин жана түштүккө карай тоо этектеринде 450-500 ммге чейин көбөйөт. Чүй районунун гидрографиялык тармагы Чүй жана Нарын дарыяларынын бассейндерине кирет.

Инженердик-геологиялык өзгөчөлүктөрүнө ылайык, аймактын түзүлүшү эки бөлүктөн турат: катуу структуралык байланыштары бар байыркы негизги тектер жана жашыраак, бекемдиги азыраак төрттөн бирдик үстүңкү катмарлар. Катмарлуу тектер магматикалык, метаморфтук жана байыркы чөкмө комплекстер менен көрсөтүлгөн, алар аскалуу жана жарым аскалуу топурактарга бириктирилген. Аскалуу жана жарым аскалуу топурактардын чыгышы бийик тоолуу жана орто тоолуу зоналарда, сейрек төмөн тоолуу зоналарда байкалат. Аскалуу топурактарда жер көчкү, таш кулоо, уроо жана карст (акиташ жана карбонат тектерде) сыяктуу кооптуу экзогендик процесстердин өнүгүшү болжолдонууда. Жарым аскалуу топурактарда жер көчкү көрүнүштөрү көп кездешет. Бийик, орто, төмөн жана тоолуу райондордогу үстүңкү катмарлар бош жана байланыштуу топурактарды камтыйт. Үстүңкү катмарларда жер көчкү, жээк эрозиясы, сел, солифлюкция, беттик агым жана башка экзогендик процесстер жана көрүнүштөрдүн өнүгүшү болжолдонууда.

Климаттын өзгөрүшүнүн терс таасири айлана-чөйрөнүн начарлашына жана климатка байланыштуу табигый кырсыктардын көбөйүшүнө алып келет; жайыттардын жана жерлердин абалынын начарлашына; суу ресурстарынын жеткиликтүүлүгүнө таасир этет, алардын жеткиликтүүлүгүн азайтып, калктын, айрыкча, айыл жергесинин тургундарынын социалдык-экономикалык жыргалчылыгына таасир этет.

6. Мүмкүн болгон экологиялык жана социалдык таасирлер жана аларды азайтуу чаралары

Экологиялык тобокелдиктин рейтингин - **олуттуу**, ал эми социалдык тобокелдиктин рейтингин - **орточо**, бул **СЭПтин - олуттуу деп сыпатталган жалпы тобокелдик рейтингине дал келет**. Негизги социалдык жана экологиялык тобокелдиктер жана кесепеттерди жумшартуу чаралары 1 (Өлкөнүн приоритеттүү райондорунда тейленбеген калктуу конуштарда суу менен камсыздоо жаңы системаларын куруу) жана жана 2-Компоненттер (өз алдынча иштеген (децентралдаштырылган) санитардык системаны куруу жана/же калыбына келтирүү/модернизациялоо, анын ичинде аярлуу үй чарбалары жана айрым мамлекеттик социалдык мекемелер үчүн даараткана модернизациясы) алкагындагы иш-аракеттер менен байланыштуу болот.

Долбоордун экологиялык тобокелдик рейтингин инфраструктураны куруу/калыбына келтирүү учурунда пайда болушу мүмкүн болгон тобокелдиктерге жана сууну жана топуракты булгоо ыктымалдуулугуна негизделет. Тобокелдиктер экологиялык жана социалдык (ЭС) куралдарды даярдоо, ишке ашыруу жана көзөмөл жүргүзүү, ошондой эле долбоордун кызматкерлеринин жана кызмат көрсөтүүчүлөрдүн потенциалын жогорулатуу аркылуу азайтылат.

Жалпысынан, долбоор төмөнкү экологиялык жана социалдык таасирлерди тийгизиши мүмкүн: суу ресурстарынын түгөнүшү; топурактын эрозиясы жана жер көчкү; ызы-чуунун жана вибрациянын жогорулашы; топурактын жана суунун булганышы; суунун сапатынын начарлашынын тобокелдиги, дренажга, топуракка жана биологиялык ар түрдүүлүккө тийгизген таасир (топурактын эрозиясы, жашоо чөйрөсүнүн бузулушу), калдыктардын пайда болушу жана жок кылуу, парник газдарынын бөлүнүп чыгышына алып келген энергияны керектөөнүн көбөйүшү, унаалардан чыккан түтүн газдары жана чандын пайда болушу аркылуу абанын булганышы; өсүмдүктөрдүн кыйылышы; жаан-чачын, саркынды суулар, төгүлүүлөр, жыттар, транспорт кыймылы жана асбест камтыган материалдар (АКМ); эмгек коопсуздугу маселелери; жолдорго кирүүнүн ыктымалдуу чектелиши; жерлерди тартып алуу, жерди убактылуу пайдаланууну чектөө, мажбурлап көчүрүү (МК)²; жумушчулардын ден соолугуна тийгизген таасир; тарифтердин жана туташуу наркынын жогорулашынан жабыркашы мүмкүн болгон аярлуу топторго тийгизген таасир; аярлуу топтордун долбоор тууралуу маалыматка жеткиликтүүлүгүнүн чектелиши; аярлуу топтордун суу менен камсыздоого туташуу үчүн каржылык ресурстардын жоктугу же жетишсиздиги; ичүүчү суунун тарифтеринин жогорулашына карата мүмкүн боло турган социалдык каршылык; калктын ден соолугуна, коопсуздугуна жана жыргалчылыгына тийгизген таасир; ачыктык жана башкаруу маселелери; гендердик маселелер ж.б.

Тандалып алынган чакан долбоорлор Кыргыз Республикасынын өзгөчө корголуучу жаратылыш аймактарында жайгашкан эмес. Мындан тышкары, мындай долбоорлор мурда Кыргыз Республикасында ийгиликтүү ишке ашырылган. Мурунку суу долбоорлорунун тажрыйбасына таянып, бул терс таасирлердин бардыгы убактылуу, жергиликтүү, кайтарымдуу мүнөзгө ээ экенин айтууга болот. Бул таасирлер тиешелүү чаралар жана алдыңкы тажрыйба, АЧКДКТ аркылуу жумшартылышы мүмкүн. 27-таблицада АСЧБП терс таасирлердин түрлөрү, ошондой эле аларга байланыштуу кесепеттерди жумшартуу чаралары жана көзөмөл жүргүзүү иш-чаралары көрсөтүлгөн.

Табигый жана социалдык чөйрөгө терс таасирлердин жоктугун камсыз кылуу үчүн ЭСКЧБАД сунушталган долбоор иш-чараларын скринингден өткөрүү боюнча сунуштарды камтыйт. Анда бул жагынан бир нече принциптерди камтыйт, анын ичинде:

- систематикалык процедура долбоордун экологиялык жана социалдык аспектерине байланыштуу конкреттүү объектилерди жана иш-аракеттерди биргелешип текшерүүнү камтыйт.
- негизги ыктымалдуу экологиялык жана социалдык таасирлерди болжолдоонун кадамдык процедурасы;
- иш-чараларды ишке ашыруу учурунда терс тышкы таасирлерди жоюу боюнча айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруунун жалпы планы (пландоо, курулуш жана эксплуатация);
- таасирлерди азайтуу чараларын ишке ашырууну көзөмөл жүргүзүү жана баалоо боюнча кадамдык система;
- экологиялык жана социалдык пландоо жана иш-аракеттерди көзөмөл жүргүзүү боюнча потенциалды жогорулатуу үчүн сунушталган чаралардын сүрөттөлүшү.

ЭСКЧБАД улуттук мыйзамдардын жана СЭП талаптарына ылайык даярдалган. ЭСКЧБАД эмгек ресурстарын башкаруу жол-жоболору (ЭРБЖ) менен биргеликте колдонулат. Кызыкдар тараптар менен өз ара мамилелешүү планы (КТАП) жана Көчүрүү саясатынын негиздери (КСН) өзүнчө даярдалган. Алар долбоор таасир этиши мүмкүн болгон же кызыкдар тараптардын тобокелдиктерин, кесепеттерин жана көйгөйлөрүн жоюуда карыз алуучуга жардам берүүгө багытталган.

² ДИБ МК түшүнүгү боюнча, жабыркаган калкка карата Дүйнөлүк Банктын ЭСС 5-стандартына ылайык бардык зарыл чараларды көрүү кирет.

7. ЭСКЧАДды ишке ашыруу боюнча механизмдер

СЭПке ылайык, ДИБ экологиялык жана социалдык баалоо жүргүзүүдө өлкөнүн учурдагы саясий алкактары, улуттук мыйзамдар жана ченемдик актылар, экологиялык жана социалдык маселелерге байланыштуу институционалдык мүмкүнчүлүктөр (ишке ашырууну кошкондо) жана ДБнын ЭССке ылайык колдонулуучу талаптар эске алынарын камсыздайт.

Экологиялык жана социалдык баалоо жүргүзүү жана терс таасирлерди жумшартуу үчүн төмөнкү куралдар колдонулушу мүмкүн: экологиялык жана социалдык скринингдин контролдук тизмелери, АСЧТБ, конкреттүү объект үчүн АСЧБП, АСЧБПнын контролдук тизмеси, ЭКЖКТ планы, ББП, КИП (эгер колдонулса), тендердик документтердеги АЧК (айлана-чөйрөнү коргоо) жоболору, бюджет, тренинг, көзөмөл жана отчеттуулук, кайтарым байланыш механизмдери ж.б. Бул куралдар жана пландар өзүнчө ар бир чакан долбоор үчүн муктаждыкка жараша колдонулат.

Конкреттүү объект үчүн АСЧБПда аны ишке ашыруу баскычында чакан долбоор менен байланышкан бардык кесепеттерин азайтуу боюнча чараларды сүрөттөйт. АСЧБПнын конкреттүү объекти үчүн мындай таасирлерди азайтуу боюнча көзөмөл жана башкаруу чаралары, анын ичинде башкаруу үчүн жоопкерчиликти бөлүштүрүү каралган. Ошондой эле, бул конкреттүү чараларды ишке ашыруу үчүн квалификация талаптары сунушталган.

АСЧБП конкреттүү объекти үчүн төмөнкүлөрдү камтыйт:

- терс экологиялык жана социалдык таасирлерди жана аларга байланыштуу тобокелдиктерди азайтуу боюнча сунушталган чаралар;
- сунушталган чараларды ишке ашыруу үчүн институционалдык механизмдер;
- долбоорго тийгизген таасирин азайтуу боюнча сунушталган чараларды натыйжалуу ишке ашыруу үчүн көзөмөл механизмдери;
- жөнгө салуучу органдарга жана каржылоочу уюмдарга отчеттуулук талаптары.

ЭКЖКТ планы - бул кырсыктарды жана кесиптик ооруларды алдын алууга багытталган иш-аракеттер планы. Эмгекти коргоо жана коопсуздук техникасы боюнча мыйзамдарга ылайык, программаны белгилүү бир формада иштеп чыгуу зарыл. Эмгекти коргоо жана коопсуздук техника программасы эмгекти коргоо жана коопсуздук техникасы боюнча мыйзамдарда каралган элементтерди камтышы керек. Мындан тышкары, ЭКЖКТ айлана-чөйрөнү коргоо, ден соолук жана коопсуздук боюнча Көрсөтмөлөрдү жана зарыл болсо, белгилүү бир сектор үчүн атайын Көрсөтмөлөрдү жана башка тиешелүү эл аралык өнөр жай тажрыйбасын эске алышы керек.

Долбоордун компоненттери боюнча пландаштырылган иш-чараларды эске алуу менен Долбоордун "Суу менен камсыздоого инвестициялар" 1-Компоненти жерлерди тартып алуу мүмкүнчүлүгүнө таасир этиши мүмкүн. Долбоор жерди убактылуу пайдаланууну чектөөгө жана мажбурлап көчүрүүгө алып келиши мүмкүн. Бул таасирлер долбоор иш-аракеттери үчүн жаңы курулуштар же инфраструктураны жакшыртуу үчүн кошумча жер талап кылынса, коомдук объектерге жакын жайгашкан аймактардагы элдин күнүмдүк нанын таап жеген булактарына тийгизген таасирди камтыйт.

"Санитарияны өнүктүрүү" 2-Компоненти жерлерди тартып алууга, жерди убактылуу пайдаланууну чектөөгө жана коомдук объектерге жакын жайгашкан аймактарда мажбурлап көчүрүүгө, санитардык объектерге кирүүнү убактылуу чектөөгө таасирин тийгизиши мүмкүн.

Максаттуу объектилер акыркы жолу аныкталгандан кийин, калыбына келтирүү/курулуш иштерине иш долбоорлор иштелип чыгат жана даярдалат, алардын иштелип чыгышында ЭСС 5 менен байланышкан маселелер кайсы конкреттүү объектилерде пайда болушу мүмкүн экени аныкталат. Андан ары, ЭСС 5те каралган кандайдыр бир таасирлер боло турганы тастыкталса, ар бир конкреттүү объект үчүн Көчүрүү боюнча иш-аракеттер пландары (КИП) КСН Алкактык документтин көрсөтмөлөрүнө ылайык даярдалат.

Ар кандай долбоордук иш-аракеттер тиешелүү КИП толук ишке ашырылып, анын аткарылышы боюнча отчет даярдалгандан кийин гана жүргүзүлөт. Мындай документтер иштелип чыкмайынча, жарыяланмайынча жана ДБ тарабынан бекитилмейинче, ДИБ жерлерди мажбурлап убактылуу жана/же биротоло алуу таасири аныкталган конкреттүү чакан долбоорлорду ишке ашырууну баштабайт.

Долбоордун алкагында ДИБ ИКСӨМИ менен кызыкдар тараптардын ортосунда ачык жана айкын өз ара аракеттенүүнүн маанилүүлүгү долбоорду ишке ашыруу мезгилиндеги натыйжалуу кызматташуунун маанилүү бөлүгү катары эске алынат. Баса белгилей кетчү нерсе, кызыкдар тараптар менен натыйжалуу өз ара аракеттенүү долбоордун социалдык-экологиялык туруктуулугун жогорулатууга, алардын оң кабыл алуусуна жана долбоорду ийгиликтүү иштеп чыгууга жана ишке ашырууга олуттуу салым кошууга өбөлгө түзөт.

Долбоорду ишке ашыруу учурунда пайда болушу мүмкүн болгон долбоордук иш-аракеттерге байланыштуу ар кандай көйгөйлөрдү чечүү үчүн арыздарды кароо механизми (АКМ) каралат.

Долбоордун алкагында арыздарды кароо механизми Кызыкдар тараптар менен өз ара мамилелешүү планында (КТАП) сүрөттөлгөн, ал эми арыз берүү формалары ушул отчеттун 9-тиркемесинде келтирилген.

Долбоордун негизги эмгек тобокелдиктери кооптуу эмгек шарттары, жаракат алуу жана жумушчу күчүнүн агымы менен байланыштуу. Тармактагы учурдагы кырдаалга таянсак, балдар эмгегин же мажбурлап эмгекти колдонуу тобокелдиги анча чоң эмес деп бааланат. Долбоордо балдар иштебейт. Бул тобокелдиктер ЭРБЖге жана АКМге ылайык жөнгө салынат.

8. ЭСКЧАД ишке ашыруу үчүн институционалдык механизмдер

ДИБ өзүнүн регионалдык кеңселери менен бирге жергиликтүү бийлик органдары менен биргеликте долбоорду көзөмөлдөө, башкаруу жана координациялоо үчүн жалпы жоопкерчиликти алып жүрөт.

ИКСӨМИнин алдындагы ДИБ, бери дегенде, долбоордун координаторунан, КжБ (Көзөмөл жана баалоо), бухгалтерия, каржылык башкаруу (КБ), коммуникация, сатып алуулар, социалдык маселелер жана айлана-чөйрөнү коргоо боюнча адистерден, ошондой эле структуралык бөлүмдөрдүн техникалык адистеринен турат.

ДИБ Долбоорго тиешелүү даярдалган жана жарыяланган СЭПти жана конкреттүү документтердин аткарылышын жана сакталышын камсыз кылууга жооптуу. Тескөө чараларын ишке ашыруу жана талаптарды аткаруу үчүн жоопкерчилик ДИБ/ИКСӨМИге жүктөлөт.

Долбоорду ишке ашыруу учурунда Банк долбоордун экологиялык жана социалдык (ЭС) тобокелдиктерин башкаруу боюнча ДИБдин ишине тынымсыз баа берип турат. Долбоорду башкаруу боюнча экологиялык жана социалдык маселелер боюнча максаттуу окутуу ДИБ СЭП командасы тарабынан туруктуу негизде өткөрүлүп турат, анын ичинде ЭСКЧАДды ишке ашыруу, көзөмөл жана отчеттуулук, Дүйнөлүк банктын СЭП жана АЧКДКТ боюнча Көрсөтмөлөр сыяктуу темалар камтылат. ДИБдин потенциалын жогорулатуу боюнча конкреттүү чаралар ушул ЭСКЧАДда аныкталган жана тизмектелген.

9. Көзөмөл жана отчеттуулук

Ишке ашыруу учурунда экологиялык жана социалдык көзөмөл чакан долбоорлордун негизги экологиялык жана социалдык өзгөчөлүктөр боюнча маалыматтарды бериши керек, атап айтканда, айлана-чөйрөгө тийгизген таасири, социалдык кесепеттери жана таасирди азайтуу чараларынын натыйжалуулугу жөнүндө маалыматтарды бериши керек. Мындай маалыматтар ДИБге долбоорду көзөмөлдөө алкагында айлана-чөйрөгө тийгизген таасирди азайтууга байланыштуу чаралардын ийгиликтүүлүгүн баалоого жана зарыл болгон учурда оңдоочу иш-аракеттерди өз убагында ишке ашырууга мүмкүндүк берет. АСЧБП талаптарынын аткарылышы боюнча маалыматтар подрядчылар тарабынан (көзөмөл боюнча кеңешчи/компания аркылуу) ДИБге же келишимдик менеджерге, андан кийин ДИБ тарабынан Банкка жарым жылдык отчет түрүндө жалпыланган түрдө үзгүлтүксүз берилиши керек.

10. АСЧБПны долбоордук документтерге киргизүү

АСЧБП жоболору долбоордук документтердин бир бөлүгү болуп калат жана тандалган чакан долбоорлор боюнча курулуш иштерин жүргүзүүдө курулуш келишимдерине, спецификацияларга жана жумуш көлөмдөрүнүн ведомостторуна киргизилет. Демек, подрядчылар АСЧБП талаптарынын наркын өздөрүнүн каржылык сунуштарына киргизиши керек жана долбоордук иштерди ишке ашыруу учурунда аларга карманууга милдеттүү. Подрядчыларды тандоо үчүн тендердик документтер спецификацияларды камтыйт. Ал спецификацияларды тендерди утуп алган катышуучу тарабынан айлана-чөйрөнү коргоого, ден соолукка жана коопсуздукка байланыштуу талаптардын натыйжалуу аткарылышын камсыз кылат.

11. Коомдук угуу жана маалыматты ачыкка чыгаруу

Дүйнөлүк банктын ЭСС 10 талаптарына ылайык, ДИБ коомчулукка экологиялык жана социалдык тобокелдиктер жана таасирлер жөнүндө бардык маалыматтарды камтыган ЭСКЧАД долбоорун жарыялайт.

Мындай маалымат ДИБдин веб-сайтына коомчулук жана кызыкдар тараптар үчүн жеткиликтүү формада жана түшүнүктүү тилде жарыяланат. Бул алардын долбоорду иштеп чыгууга жана терс кесепеттерди азайтуу чараларын пландаштырууга толук кандуу салып кошуусуна мүмкүнчүлүк түзөт.

2024-жылдын 6-10-майында ИКСӨМИнин өкүлдөрү менен бирге Ысык-Көл, Чүй жана Ош облустарынын 8 райондук мамлекеттик администрацияларынын өкүлдөрүнүн катышуусунда коомдук угуу өткөрүлдү. Бул ЭСКЧАД катышуучулардын сунуштарын эске алуу менен иштелип чыкты.

Жалпысынан алганда, кызыкдар тараптар (райондук бийликтер, мамлекеттик органдар, Банктын өкүлдөрү ж.б.) менен өз ара аракеттенүү процесси РДУЭСМБ/долбоорду даярдоо баскычында да жолугушуулар, талкуулар жана сунуштар аркылуу, ошондой эле потенциалдуу максаттуу объекттерди кароо аркылуу ишке ашырылат.

Кызыкдар тараптар менен өз ара мамилелешүү планы (КТАП) ар кандай кызыкдар тараптарды аныктайт жана долбоорду ишке ашыруунун бүткүл мөөнөтүндө алар менен өз ара аракеттенүү ыкмасын сунуштайт. ЭСКЧАДда долбоор жөнүндө маалыматты ачыкка чыгаруу, консультацияларды өткөрүү, маалымат берүү жана өз ара кайтарым байланыш аркылуу коомчулукту натыйжалуу тартуу механизмдери каралган.

Эмгек ресурстарын башкаруу жол-жоболору (ЭРБЖ) долбоордун алкагында эмгек ресурстарын башкаруу жана ишке орноштуруу практикасы боюнча жетек берген принциптерди жана жол-жоболорду камтыйт. ЭРБЖ долбоордун алкагында бардык азыркы тапта күчүндөгү эмгек мыйзамдарынын жана ченемдик укуктук актыларынын аткарылышын, ошондой эле кызматкерлер үчүн адилеттүү жана коопсуз эмгек шарттарын камсыз кылат. ЭРБЖ долбоорго байланыштуу ыктымалдуу эмгек тобокелдиктерин жана таасирлерин аныктоого жана аларды башкаруу боюнча сунуштарды берүүгө мүмкүндүк берет. ЭРБЖнүн сакталышы долбоорго улуттук мыйзамдарда жана Дүйнөлүк банктын ЭССде каралган эмгек талаптарын аткарууну камсыз кылууга шарт түзөт.

Көчүрүү саясатынын негиздери (КСН) долбоорду ишке ашыруу учурунда колдонулуучу курал болуп саналат. КСН көчүрүүнүн максаттарын жана принциптерин, уюштуруучулук иш-чараларды жана долбоорду ишке ашыруу учурунда талап кылынышы мүмкүн болгон ар кандай көчүрүүнү каржылоо механизмдерин аныктайт. КСН өзүнчө чакан долбоорлор үчүн көчүрүү боюнча иш-аракеттер пландарын даярдоодо көрсөтмө болуп саналат. Ал долбоордун таасирине кабылышы мүмкүн болгон адамдардын муктаждыктарын канааттандырууга багытталган.

Айлана-чөйрөнү жана социалдык чөйрөнү башкаруу планы (АСЧБП) - бул долбоорду ишке ашыруу жана ишмердүүлүк учурунда терс экологиялык жана социалдык таасирлерди жоюу же азайтуу үчүн көрүлүшү керек болгон чаралар (а) жана бул чараларды ишке ашыруу үчүн зарыл болгон аракеттер (б) толук баяндалган курал.

12. ЭСКЧАДды ишке ашыруу үчүн бюджет

ЭСКЧАДды ишке ашыруу долбоордун алдын ала бюджетине сметалык наркы көрсөтүлүп киргизилген. ДИБ тарабынан ЭСКЧАДды ишке ашырууну координациялоо менен байланышкан чыгымдар долбоор иштелип бүткөндөн кийин толук бааланат. ЭСКЧАДды аткаруунун алдын ала наркы - 356 100 АКШ долларын түзөт.

13. Тыянактар

Долбоорду ишке ашыруу учурунда ДИБ тиешелүү экологиялык жана социалдык документтерди даярдоо жана ДБга маалымат берүү үчүн жооп берет. Ошондой эле ал ЭСКЧАД алкагында экологиялык жана социалдык тобокелдиктерди жоюу жана ЭСКЧАД талаптарын сактоого жооптуу болот.

1- жана 2-Компоненттер боюнча сунушталган кара жумуштар суу түтүктөрүн, бөлүштүрүү тармактарын төшөө; суу сактагычтарды (резервуарларды), суу мунараларын, каптаждарды, дренаждарды куруу жана скважиналарды бургулоо сыяктуу белгилүү бир көлөмдөгү курулуш жана жер казуу иштерин талап кылат. Өсүмдүктөргө зыян келтирип, алардын кыйылышына алып келиши мүмкүн топуракты казуу, тазалоо, топурак жана таштарды жылдыруу, ошондой эле топуракты иштетүү сыяктуу жер казуу иштери жүргүзүлөт.

Ошондуктан тийиштүү түрдө башкаруу кызматы камсыздалбаса, курулуш материалдарын жылдыруу жана сактоо, ашыкчаларды, калдыктарды жана курулуш таштандыларын жок кылуу жаратылыш чөйрөсүнө жана биологиялык ар түрдүүлүккө таасир этиши мүмкүн.

Аныкталган таасирлерди тиешелүү жумшартуу чараларын көрүүнүн аркасында болтурбоого же мүмкүн болушунча азайтууга болот.

Орто жана узак мөөнөттүү келечекте долбоор суу ресурстарын натыйжалуу жана тең салмактуу пайдалануу сыяктуу орчундуу экологиялык пайда алып келет деп күтүлүүдө. Долбоор экологиялык жактан коопсуз санитардык объекттерди курууга жана пайдаланууга көмөктөшүү аркылуу жер үстүндөгү жана жер астындагы сууларды коргоого да көмөктөшөт. Ошондой эле жаңыртылган инфраструктураны туруктуу башкарууну колдойт.

Экологиялык тобокелдиктер - "маанилүү", социалдык тобокелдиктер - "орточо" деп эсептелет жана баа берүү, тийиштүү башкаруу жана көзөмөл аркылуу алдын алынышы же жумшартылышы мүмкүн.

II. ДОЛБООРДУН СҮРӨТТӨЛҮШҮ

1. Долбоордун компоненттери

1-Компонент «Суу менен камсыздоого инвестициялар» (117 млн АКШ доллары, анын ичинде 36,5 млн АКШ доллары МАР насыясы, 7,5 млн АКШ доллары кыска мөөнөттүү МАР насыясы, 50 млн АКШ доллары АБИИден биргелешип каржылоо насыясы, 3,0 млн АКШ доллары АБИИден параллелдүү каржылоо гранты жана 20 млн АКШ доллары ОПЕК Фондунан (мунай зат экспорттоочу өлкөлөрдүн уюму) биргелешип каржылоо насыясы) Чүй, Ысык-Көл жана Ош облустарындагы 109 калктуу конуштарда жана чакан шаарларда суу менен камсыздоо системаларын курууну жана модернизациялоону каржылоону камтыйт, бул болжол менен 373 000 адамды камтыганга жол берет. Долбоордун алкагында парник газдарынын (ПГ) чыгышын азайтуу үчүн мүмкүн болгон жерлерде гравитациялык системаларды, энергияны үнөмдөөчү насостук жабдууларды жана күн энергиясын колдонууга өзгөчө маан берилет. Климаттын өзгөрүшүнүн таасирин азайтуу үчүн суу булактарын иштеп чыгууда жер астындагы суулар колдонулат, ал эми тармактарды курууда жогорку температуранын өзгөрүшүнө туруктуу келген материалдар колдонулат. Бардык суу алуучу жайлар булгануунун алдын алуу, сууну сактоо жана жер астындагы сууларды толуктоо үчүн булактарды коргоо жана токойлорду калыбына келтирүү чараларын камтыйт. Системаны долбоорлоодо жергиликтүү билимдерге жана тарыхый маалыматтарга негизделген, калктын кеңири катышуусун, анын ичинде майыптарды тартууну камтыган ыкма колдонулат. Суу менен камсыздоо системасын кошумча модернизациялоо универсалдуулукту камсыз кылуу жана кызмат көрсөтүүнүн сапатын жакшыртуу үчүн Нарын облусундагы АӨБдин (Азия өнүктүрүү банкы) каржылоосу (36 000 адамга 30 млн АКШ доллары) жана Жалал-Абад облусундагы ИӨБдин (Ислам өнүктүрүү банкы) каржылоосу аркылуу ишке ашырылат³. Тагыраак айтканда, долбоордун алкагында төмөнкүлөр каржыланат:

2-Компонент - Санитарияны өнүктүрүү (28,0 млн АКШ доллары, анын ичинде 24,5 млн АКШ доллары - ЭӨА (Эл аралык өнүктүрүү ассоциациясы) насыясы жана 3,5 млн АКШ доллары - каржылоонун жетишсиздиги) санитардык шарттарды жакшыртуу боюнча артыкчылыктуу иш-чараларды каржылайт. Тейлөө чынжырындагы кармап туруучу элементке жана ФЧБ (Фекалдык чөкмөлөрдү башкаруу) кызматтарына өзгөчө көңүл бурулат. Компонент ошондой эле татаалыраак канализация системаларын долбоорлоо үчүн техникалык жардам (ТЖ) көрсөтөт.

3-Компонент - Натыйжаларга негизделген кызмат көрсөтүүнүн сапатын жакшыртуу программасы (15 млн АКШ доллары, анын ичинде 5,0 млн АКШ доллары - ЭӨА насыясы жана 10,0 млн АКШ доллары - ӨКШБ гранты (Өнүктүрүү жана кызматташуу боюнча Швейцария башкармалыгы) (i) СКС кызматтарын жакшыртуу жана СКС кызматтарынын туруктуулугун жогорулатуу үчүн ННГга райондук суу менен камсыздоо жана санитария кызмат көрсөтүүчүлөрүнө каржылоо берет жана (ii) кесиптик жана техникалык өнүктүрүү программасын (КТӨП) каржылайт.

4-Компонент - КПМнын негизинде программаны түзүү жана башкаруу жана институционалдык өнүктүрүүнү колдоо (10 млн АКШ доллары, анын ичинде 9,0 млн АКШ доллары - ЭӨА насыясы, 1,0 млн АКШ доллары - грант, АИИБден (Азия инфраструктуралык инвестициялар банкы) параллелдүү каржылоо жана табигый түрүндөгү биргелешкен каржылоо) СКС инфраструктурасын өнүктүрүү потенциалын жана программаны башкаруу структурасын түзүү үчүн техникалык жардам жана институционалдык потенциалды жогорулатууну каржылайт. Айрыкча, компонент төмөнкүлөрдү каржылайт: (i) ТКны (техкызматчыларды) жана программаны башкаруу инструменттерин иштеп чыгуу үчүн окутууну каржылайт. Бул өз ичине ЭЖС боюнча стандарттык куралдарды, Программаны ишке ашыруунун координациясын жана натыйжалуулугун жакшыртуу үчүн колдонмолорду жана протоколдорду, ошондой эле көзөмөл жана баалоо программасын (КжБ) камтыйт; (ii) КПМнын кийинки баскычтарда пландаштырылган келечектеги иш-чаралар үчүн инвестициялык пакеттерди даярдоодо, инженердик долбоорлоодо жана ЭЖС инструменттеринде ТКны каржылайт; (iii) Программаны башкаруу үчүн кошумча операциялык чыгымдарды, ТКны жана жабдууларды каржылайт; (iv) КПМ үчүн билимди өнүктүрүү программасын жана коммуникация стратегиясын колдоо үчүн ТКны, жабдууларды жана кызматтарды каржылайт, бул кызыкдар тараптардын СКСке тез жетүү, кызмат көрсөтүүнүн туруктуулугу жана климаттын өзгөрүшүнө туруктуулук маанилүүлүгү жөнүндө маалымдуулугун жана түшүнүгүн жогорулатууга багытталган; (v) Оператор менен активдердин ээсинин ортосундагы кызмат көрсөтүү келишимдерин даярдоодо жана ННГнын көз карандысыз текшерүүсүндө ТКны каржылайт; (vi) Жаңы тарифтик сетканы киргизүү боюнча саясатты максаттуу жөнгө салууда ТКны каржылайт.

5-Компонент. Өзгөчө кырдаалдарда чара көрүү (ӨКЧ/ CERC-0 АКШ долл. Бул компонент CERC Көрсөтмөсүнө ылайык, кырсыктарга, өзгөчө кырдаалдарга жана/же каргашаларга даярдыкты жана тез чара көрүү чараларын камсыздайт. Орчундуу кризис же өзгөчө кырдаар болгондон кийин, Карыз алуучу өзгөчө кырдаалдарда чара көрүү иш-чараларын колдоо үчүн долбоордун каражаттарын кайра бөлүштүрүү өтүнүчү менен Дүйнөлүк Банкка кайрылышы мүмкүн. Бул компоненттин алкагында өзгөчө

³ Бенефициарлардын санын жана каржылык муктаждыктарды аныктоо үчүн учурдагы техникалык-экономикалык негиздеме, 2-Баскыч программасына кошулуу мүмкүнчүлүгү менен.

кырдаалдардын кесепеттерин жоюуга багытталган чыгымдарды жабуу үчүн долбоордун алкагында долбоордун башка компоненттеринен бөлүнгөн пайдаланылбаган гранттык ресурстар пайдаланылат.

2. Долбоордун географиялык камтуусу

ИКСӨМИнин маалыматы боюнча, учурда суу менен камсыздоо системаларын оручундуу түрдө куруу жана калыбына келтирүү үчүн инвестициялар талап кылынган 346 айыл бар (алар дагы бир да долбоорго кирген эмес), алардын ичинен 18 айыл долбоорлорго камтылбаган жана каржылоо үчүн артыкчылыктуу болгон райондордун административдик борборлору болуп саналат. Дүйнөлүк Банктын сунушталган долбоорго бөлүнгөн каржылоосунун негизинде, ИКСӨМИ Чүй, Ысык-Көл жана Ош облустарынын 109 калктуу конушун төмөнкү тандоо көрсөткүчтөрүнө ылайык киргизет:

1. Коопсуз ичүүчү сууга жеткиликтүүлүктүн жоктугу

- Суу менен камсыздоо системасынын жоктугу, тургундар арыктардан, булактардан жана каналдардан суу алат;
- Суу менен камсыздоо системасы 1980-жылга чейин курулган жана жараксыз болуп калган, акыркы жылдары кайра калыбына келтирүү иштери жүргүзүлгөн эмес, суу 3 сааттан аз убакытка гана берилет;
- Борборлоштурулган суу менен камсыздоо системасы бар, бирок тургундардын баары суу ала албайт, суткасына 24 сааттан аз убакытка же андан сейрек берилет;

2. Калктын даярдыгы жана макулдугу:

- Суу менен камсыздоо жаңы системасына туташууга жана туташуу үчүн төлөөгө даяр болгондук;
- Суу менен камсыздоо тарифтерин төлөөгө даяр болгондук;

3. Экономикалык максатка ылайык келгендик (суу менен камсыздоо системасын куруу чыгымдары бир кишиге 350 АКШ долларынан кем болбошу керек).

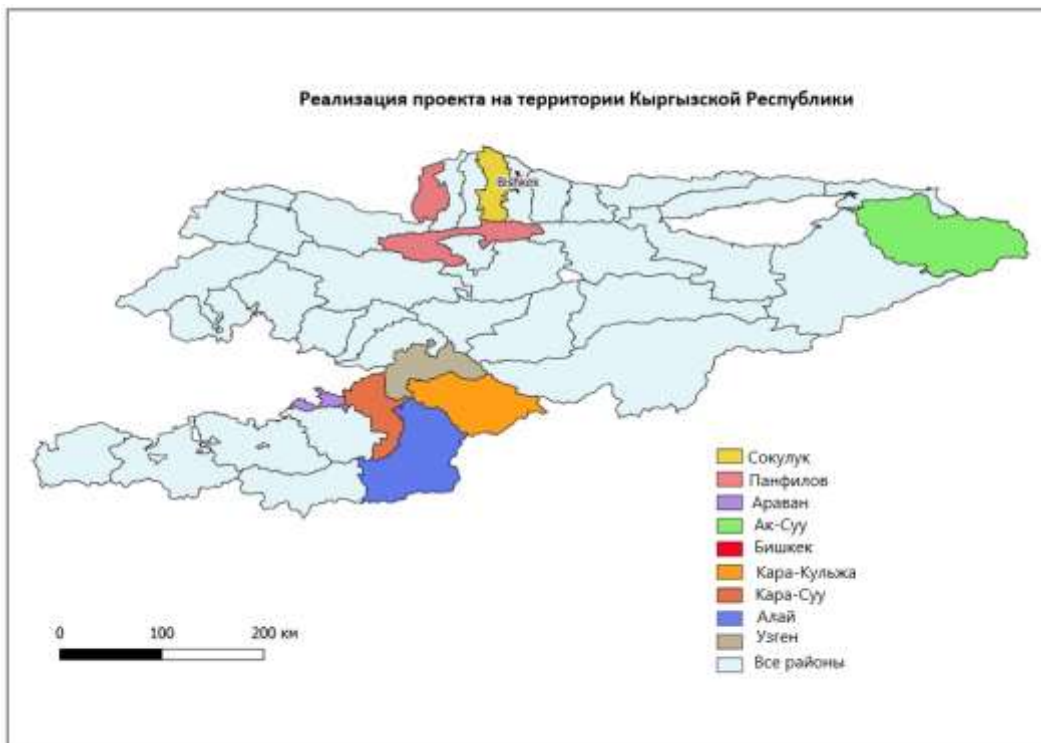
4. Суу менен камсыздоо системасынын мындан аркы туруктуу иштешин камсыз кылуу потенциалынын болушу.

Чүй, Ысык-Көл жана Ош облустарынын 109 айылын камтыган сунушталган калктуу конуштардын тизмеси төмөнкү факторлордун негизинде түзүлгөн:

- айылдарды тандоо критерийлерине шайкеш келүү;
- долбоорлоо жана куруу учурунда бир нече айылдарды бириктирүү мүмкүнчүлүгү, ошондой эле алардын андан аркы туруктуулугун камсыз кылуу үчүн СКС кызматтарынын бирдиктүү операторун түзүү.

1-баскыч үчүн долбоордун пландалган зоналары төмөнкүлөр:

- Чүй облусу – Панфилов жана Сокулук райондору;
- Ош облусу – Араван, Алай, Кара-Кулжа, Кара-Суу, Өзгөн райондору;
- Ысык-Көл облусу – Ак-Суу району.

Сүрөт 1. Кыргыз Республикасынын административдик-аймактык бөлүнүшүнүн картасы, пландалган долбоордук зоналар көрсөтүлдү (түс менен белгиленген).

3. Долбоордон пайда алуучулар

Бул долбоордун алкагында Кыргыз Республикасынын айрым айылдарында суу менен камсыздоо жаңы системаларын куруу жана/же учурдагы системаларды оңдоп-түзөө боюнча зарыл чаралар көрүлөт. Долбоорду ишке ашыруудан пайда алуучулар, алынган пайданын деңгээлине жараша, түз жана кыйыр болуп бөлүнөт:

Түздөн-түз пайда алуучулар:

- Чүй, Ысык-Көл жана Ош облустарынын 109 калктуу конушунда жашаган 373 000гө жакын тургун суу эсептегичтер аркылуу туташтырылган суу түтүгү жана коопсуз ичүүчү суу менен камсыз болушат;
- 300гө жакын социалдык мекемелер суу менен камсыздоо системасына туташтырылат;
- 100 000ден ашуун киши (айрыкча, балдар) санитардык түйүндөрдү жана техникалык курулмаларды курууга жана жаңыртууга багытталган инвестициялардан, ошондой эле билим берүү мекемелеринде ден соолук гигиенасын жакшыртуу жана жүрүм-турум адаттарын өзгөртүү боюнча маалыматтык-билим берүү иш-чараларынан түздөн-түз пайда алышат;
- 40ка жакын жергиликтүү кызмат көрсөтүүчүлөр, СМИ катары, суу менен камсыздоо системасын мындан ары туруктуу колдонуу үчүн материалдык-техникалык базаны чыңдайт. Мындан тышкары, жергиликтүү деңгээлде СКС кызматтарын башкаруу жана өнүктүрүү боюнча потенциалды жогорулатуу боюнча тиешелүү иш-чаралар уюштурулат;
- Долбоордун инвестициялары пландаштыруу жана башкаруу боюнча 4-6 райондук суу менен камсыздоо жана санитария кызмат көрсөтүүчүлөрүнүн потенциалын жана операцияларын жогорулатууга багытталат. Бул өз ичине климаттын өзгөрүшүнө туруктуулукту жогорулатуу, активдерди башкаруу жана операциялык ишмердүүлүк үчүн инновациялык чечимдерди камтыйт. Андан тышкары, кардарларды тейлөөгө, тарифтерди белгилөө процедураларына жана каржылык башкарууга басым жасайт, тармактык көзөмөл жана отчеттуулук процесстери жакшыртылат.

Түз пайда алуучулардын катарына максаттуу райондордо жашаган кирешеси төмөн үй-бүлөлөр, аялдар, ар кандай майыптыгы бар адамдар жана жаштар кирет. Суу менен камсыздоо кызматтарын жакшыртуу бул социалдык топторго бир катар пайда алып келет деп күтүлүүдө. Аларга төмөнкүлөр кирет: суу жана санитардык кызматтарга жеткиликтүүккө байланыштуу адам укуктарын ишке ашыруу, суу аркылуу жуга турган оорулардын жана калктын ден соолугуна туудурган коркунучтардын азайышы, ошондой эле айлана-чөйрөнүн сапатынын жакшырышы (анын ичинде коопсуз түрдө башкарылбаган даараткана жана тазаланбаган саркынды суулардан чыккан жыттын чыгышынын азайышы).

Кыйыр пайда алуучулар:

Андан тышкары, долбоордун пайда алуучулары катары республикалык жана жергиликтүү деңгээлдеги мамлекеттик органдар болуп саналат, тактап айтканда:

- Кыргыз Республикасынын Суу ресурстары, айыл чарба жана кайра иштетүү өнөр жай министрлигинин Суу ресурстары кызматынын ичүүчү суу менен камсыздоону жана саркынды сууларды тазалоону өнүктүрүү боюнча мамлекеттик ишканасы;
- Долбоорго катышкан райондордогу жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары (Айыл өкмөтү). Акыр-аягы, Долбоорго камтылган аймактардагы керектөөчүлөр институционалдык колдоо көрсөтүүнүн жана потенциалды жогорулатууга багытталган иш-чаралардын натыйжасында сапаттуу көрсөтүлгөн кызматтардан пайда алышат;
- Кыргыз Республикасынын Саламаттыкты сактоо министрлигинин алдындагы Оорулардын алдын алуу жана мамлекеттик санитардык-эпидемиологиялык көзөмөл департаменти жана анын райондук бөлүмдөрү долбоорду ишке ашыруудан ичүүчү суунун сапатын лабораториялык изилдөөлөрдү/анализдерди жана көзөмөл жүргүзүү үчүн зарыл болгон лабораториялык жабдуулар түрүндө пайда алышат. Мындан тышкары, суунун сапатын жана ичүүчү суунун сапатына байланыштуу Ооруларды көзөмөл жүргүзүү боюнча департаменттин маалымат базасын жаңыртуу күтүлүүдө.

4. Экологиялык жана социалдык тобокелдиктердин классификациясы

Долбоордун алкагында пландаштырылган иш-чаралар жергиликтүү инфраструктураны жана кызмат көрсөтүүлөрдүн социалдык маанилүү объекттерин өнүктүрүүнү камтыгандыктан, белгилүү бир оң жана терс экологиялык жана социалдык кесепеттери болушу мүмкүн.

Долбоордун мүмкүн болгон оң таасири.

Жалпысынан алганда, долбоордун экологиялык таасири оң болот деп күтүлүүдө, анын ичинде (i) тешиктери бар түтүктөрдү жана тармактарды алмаштыруунун, дайыма ачык турган коммуналдык суу колонкаларын короого туташтыруунун жана суу эсептегичтерди (водомерлерди) орнотуунун аркасында сууну натыйжалуу жана акылга сыярлык пайдалануу, эксплуатациялык колдоо менен бирге берилет; (ii) суу менен камсыздоо системаларынын натыйжалуулугун жогорулатуунун жана суу үнөмдөө технологияларын колдонуунун аркасында тиешелүү айылдарда жалпы суу керектөөнүн учурдагы деңгээлине жана баштапкы долбоордук көрсөткүчтөргө салыштырмалуу азайтуу; (iii) экологиялык жактан коопсуз санитардык-гигиеналык курулмаларды куруунун жана колдонууну илгерилетүүнүн аркасында жер астындагы жана үстүндөгү сууларды коргоого көмөктөшүү; (iv) айлана-чөйрөнү коргоону эске алуу менен жергиликтүү деңгээлде иш-чараларды пландаштыруу жана ишке ашыруу боюнча коомчулуктун адаттарын жана маалымдуулугун жогорулатуу; ошондой эле (v) жергиликтүү жамааттар тарабынан жакшырылган инфраструктураны туруктуу башкаруу, бул өз кезегинде табигый ресурстарды акылга сыярлык жол менен пайдалануу аркылуу экологиялык жана социалдык пайда алып келет.

Долбоордун мүмкүн болгон терс кесепеттери.

Долбоордун экологиялык тобокелдиги Орчундуу деп бааланат. Долбоор экологиялык жактан оң таасир этерине карабастан, анын айрым терс жактар да болушу мүмкүн. Долбоорду ишке ашыруунун натыйжасында келип чыгышы мүмкүн болгон терс таасирлер негизинен суу алуучу жайларда, резервуарларда/суу мунараларында, суу түтүктөрүн жана суу менен камсыздоо тармактарын төшөө боюнча курулуш иштерине байланыштуу.

Долбоорлоо баскычы: Ишке ашырууда айлана-чөйрөгө тийгизген терс таасирин азайтуу үчүн чаралар (мисалы, жайгаштыруу, технологиялар жана материалдар) долбоорлорду долбоорлоо баскычында каралат. АСЧТБ жана долбоорлоо-сметалык документация болжолдонгон суу алууну камтыйт, бул бассейн деңгээлинде суу ресурстарынын түгөнүшүнө себеп болушу мүмкүн.

Курулуш баскычында: айлана-чөйрөгө төмөнкүдөй терс таасирлер тийгизилиши мүмкүн: дарактарды кыюу жана жерди ачуунун натыйжасында өсүмдүктөрдүн жок кылынышы; күйүүчү майдын, кооптуу суюктуктардын, көмүрсуутектин жана башка химиялык булгоочу заттардын аянтта/жерде төгүлүшү; суу ала турган жайдын жана дарыялардан өтмөктөрдүн жанында асма бөлүкчөлөрдүн санынын көбөйүшү жана суунун сапатынын төмөндөшү; даярдоо иштеринин жүрүшүндө кыймылдын багыты боюнча калктуу конуштардын жанында, карьер/котлован жайгашкан жерлерде чаңдын көбөйүшү; чакан долбоордун участокторунда жана калктуу конуштардын жанында ызы-чуу деңгээлинин жогорулашы; жер казуу жана участка даярдоо учурунда участка жана калктуу конуштарда транспорт каражаттарынын жана оор техниканын титирөөсү; жер көчкү жана топурактын эрозиясы (айрым курулуш аянттары топурактын эрозиясы жана жер көчкү коркунучу бар аймактарда жайгашышы мүмкүн; өтө нымдуу шарттарда тоонун каптал боорлору урап калышы мүмкүн жана көптөгөн аймактарда курулуш иштери кургак мезгилде гана жүргүзүлүү мүмкүн болот);

биологиялык ар түрдүүлүккө туудурган коркунучтар (жергиликтүү ихтиофауна, флора жана дарыя экосистемаларынын майда фаунасы); жер казуу иштеринин натыйжасында топурак материалынын жоголушу жана жаан-чачындын жер үстүндөгү жана/же жер астындагы сууларга кириши; курулуш иштеринин натыйжасында топурактын булганышы; аянтта жана, балким, жакынкы айылдарда курулуш таштандылары; кооптуу курулуш таштандылары (асбест)."

Иштетүү баскычы: Иштетүү баскычында да айрым терс таасирлер болушу мүмкүн: жер көчкү, суу ташкыны жана кургакчылык коркунучтары, ошондой эле ландшафттык экосистемалардын бузулушу жана алардын жергиликтүү калкка тийгизген таасири; топурактын эрозиясынан же чөкмөнүн төгүлүшүнөн чылаа пайда болушу мүмкүн, чылаа, мисалы, ашыкча жаан-чачындан улам же малды жайытка көп жаюу же токойду кыюу сыяктуу адамдын аракеттеринин натыйжасында суу булактарына жана түтүктөргө кирип кетиши мүмкүн. Мындан тышкары, климаттык шарттар жана катуу сууктан улам түтүктөр жарылып кетиши мүмкүн. Агынды суулардын көлөмүнүн көбөйүшүнө байланыштуу опурталдуу жагдайлар болушу мүмкүн (агынды суулар натыйжалуу тазаланбаса, жер астындагы жана жер үстүндөгү суулар булганат).

Айтылып өткөн майда жана орто масштабдагы иш-чараларды ишке ашырууга байланыштуу ыктымалдуу экологиялык көйгөйлөр чектелген мүнөзгө ээ болуп, курулуш иштеринен улам убактылуу ыңгайсыздыктар түрүндө болот. Мындай ыктымалдуу экологиялык кесепеттерди аныктоо оңой, масштабы боюнча анча чоң эмес жана таасир этүү даражасы боюнча аз эле, ошондуктан аларды ишти аткаруу боюнча келишимдерге атайын иш-чараларды киргизүү аркылуу натыйжалуу алдын алууга, минималдаштырууга же азайтууга болот, бул иш-чараларды подряддык уюмдар ДИБ адистеринин көзөмөлү астында аткарууга милдеттүү.

Социалдык тобокелдик Орточо катары бааланат.

Экологиялык аспектерден тышкары, гендердик теңчилик жана Долбоорду ишке ашыруу учурундагы чыр-чатактар сыяктуу социалдык таасирлерди да эске алуу маанилүү. Ошондуктан Долбоордун максаттарына жана милдеттерин ишкер ашыруу үчүн долбоордук аймактарда социалдык коопсуздукту камсыз кылуу боюнча чараларды өз убагында көрүү абдан маанилүү, бул максатка долбоорду ишке ашыруунун баштан-аяк мөөнөтүндө калктын аярлуу катмарын (айрыкча аялдардын) бирдей катыштыруу, алардын кызыкчылыктарын жана пикирлерин эске алуу жана чагылдыруу аркылуу жетүүгө болот.

Натыйжалуу консультацияларды жүргүзүү үчүн калктын аярлуу катмарын, таасир эткен жамааттардын жана долбоордун башталышынан тартып долбоор таасир этиши мүмкүн болгон башка топтордун жигердүү катыштыруу талап кылынат.

Кызыкдар тараптар долбоорго байланыштуу ар кандай муктаждыктарга, көз караштарга жана артыкчылыктарга ээ болушу мүмкүн. Консультациялар ар кандай пикирлерге долбоорду пландаштыруу жана чечим кабыл алуу процессинде кулак кагылып, эске алынышын камсыз кылышы керек.

Консультациялар долбоордун бүткүл ишке ашыруу мөөнөтүнүн ичинде жүргүзүлүшү керек, бул анын өнүгүп-өсүшүн жана таасирин үзгүлтүксүз көзөмөлдөөгө жана баалоого мүмкүндүк берет. Туруктуу консультациялар социалдык обочолонууга байланыштуу ар кандай көйгөйлөрдү өз убагында аныктоого жана чечүүгө мүмкүндүк берет, узак мөөнөттүү кесепеттердин алдын алат.

Балдарды/мажбурлап иштетүү коркунучу да төмөн деп бааланат, анткени улуттук мыйзамдар подрядчылардан ишке алуу үчүн эң төмөн жаш курак талабына карманууну жана өз ара макулдашылган жазуу жүзүндөгү келишимдерди түзүүнү талап кылат.

Бардык ыктымалдуу социалдык коркунучтар текшерүү, көзөмөл жана визуалдык текшерүү/байкоо жолу менен аныкталат. Социалдык коркунучтар убактылуу, алдын ала айтууга боло турган, жоюлуучу жана ЭСКЧБАД, КТАП, АСЧБП боюнча конкреттүү объекттерге карата иш-чараларды ишке ашыруу, КСН, КИП жана ЭРБЖ аркылуу жумшартылат деп болжолдонууда.

КТАП - катышууга тоскоолдуктарды жоюу үчүн жана ар кандай жабыркаган топтордун пикирлери эске алуу үчүн колдонулат. Тийиштүү учурларда КТАП калктын аярлуу же жакыр катмарларынын натыйжалуу катышуусун камсыз кылуу үчүн ылайыкташтырылган чараларды камтыйт.

КСН - долбоорду ишке ашыруу учурунда колдонулуучу курал. КСН көчүрүүнүн максаттарын жана принциптерин, уюштуруучулук иш-чараларды жана долбоорду ишке ашыруу учурунда талап кылынышы мүмкүн болгон ар кандай көчүрүүнү каржылоо механизмдерин аныктайт. КСН өзүнчө чакан долбоорлор үчүн көчүрүү боюнча иш-аракеттер пландарын даярдоодо көрсөтмө болуп саналат. Ал долбоордун таасирине кабылышы мүмкүн болгон адамдардын муктаждыктарын канааттандырууга багытталган.

ЭРБЖ - эмгек укуктары, эмгек шарттары, эмгек гигиенасы жана коопсуздугу жана Дүйнөлүк Банктын ЭСС боюнча тиешелүү улуттук мыйзамдардын, ченемдик укуктук актылардын жана эмгек стандарттарынын сакталышын камсыздайт.

III. Экологиялык жана социалдык тобокелдиктерди башкаруу жана көзөмөлдөө планы

Суроолор/Иш-чаралар	Айлана-чөйрөгө жана социалдык чөйрөгө тийгизиши мүмкүн болгон таасир	Кесепеттерди азайтуу боюнча сунушталган чаралар	Көзөмөл жүргүзүү боюнча каражаттар	Жыштыгы	Жоопкерчилик	
					Ишке ашыруу (Кесепеттерди азайтуу боюнча иш-чараларынын наркы)	Көзөмөл
Курулушка даярдык						
Аянтчаны куруу алдында даярдык	<ul style="list-style-type: none"> Аянтты тазалоо (аянтты андан аркы иштер үчүн ылайыктуу кылуу үчүн тазалоо). Өсүмдүктөрдүн жок болушу (негизинен, чөп/бадалдар, бирок кээ бир дарактар да болушу мүмкүн). Топурак эрозиясынын ыктымалдуу көбөйүшү. Абанын булганышы - автотранспорттун кыймылы жана курулуш таштандыларын сактоодон чыккан чаңдын сапырылышы. Суунун булганышы - курулуш транспорту жана механизмдери. 	<ul style="list-style-type: none"> Долбоордун алкагында аянтты зарыл болгон деңгээлде гана тазалоо. Дарактарды, эгер бар болсо, мүмкүн болушунча сактоого умтулуу. Курулуш таштандыларын жана калдыктарын үймөлөрүн нымдап тыгыздоо. Курулуш иштеринин жүрүшүндө дарыянын нугун буруу. Иштерди суу тартылган мезгилдерде жүргүзүү. Жергиликтүү коомчулук үчүн маалымат берүү өнөктүктөрү. 	Визуалдык текшерүү жана жергиликтүү тургундар менен консультациялар	Курулушка аянтты даярдоо учурунда.	Подрядчылар	ДИБ
Жер тилкелерин алуу жана мажбурлап көчүрүү (МК)	<ul style="list-style-type: none"> Курулуш иштерин жүргүзүү үчүн жерлерди убактылуу алуу. Курулуш иштерин жүргүзүү, курулуш же биринчи санитардык-коргоо зонасынын бир бөлүгү катары жерлерди биротоло алуу. Коммуналдык кызматтарга жетүүнү убактылуу чектөө. Жашоо үчүн каражат табуу булактарына таасир этүү. 	<ul style="list-style-type: none"> Таасирлерди аныктоо үчүн долбоорлоо баскычында социалдык текшерүү жүргүзүлөт. Мындай таасирлерден качуу үчүн бардык чаралар көрүлөт, мисалы, долбоордук-сметалык документтер туураланат. Мындай таасирлер болгон учурда, курулуш иштерин баштоодон мурун, КСНга ылайык КИП даярдалып, ишке ашырылат. 	Талаа текшерүүсү жана жергиликтүү тургундар менен консультациялар.	Долбоорлоо мезгилинде	Долбоорлоо институту, ДИБ, жергиликтүү башкаруу органдары	ДИБ
Кабардар болууну жогорулатуу, аярлуу жана начар абалдагы топторду/жамааттарды/адамдарды катыштыруу	<ul style="list-style-type: none"> Калктын аярлуу катмары үчүн жумушка орношуу мүмкүнчүлүктөрүнүн чектелиши. Жерге жетүүнү убактылуу чектөө. Мажбурлап көчүрүүгө таасир этүү. 	<ul style="list-style-type: none"> Калктын аярлуу катмары үчүн потенциалды жогорулатууда жана жарандарды тартууда бирдей мүмкүнчүлүктөр. КТАП, КСН, КИП ишке ашыруу. АКМнын жеткиликтүүлүгү жана натыйжалуулугу. 	Жергиликтүү башкаруу органдары жана калк менен консультациялар.	Курулушка аянтты даярдоо учурунда.	Подрядчылар, ДИБ, жергиликтүү башкаруу органдары.	ДИБ

Курулуш						
<p>Биоартүрдүүлүк (флора жана фауна)</p>	<p>Биоартүрдүүлүккө ыктымалдуу таасир (жергиликтүү ихтиофауна, флора жана дарыя экосистемаларынын майда фаунасы) пландалган иштердин аймагында антропогендик бузулуулар жана синантроптук түрлөрдүн басымдуулугуна байланыштуу анча чоң эмес деп күтүлүүдө.</p> <p>Курулуш иштери негизинен айылда, сезимтал зоналардан алыс жүргүзүлөт.</p> <p>Жашоо чөйрөсүнүн жок болушу жана фаунанын бузулушу</p> <p>Сезимтал жашоо чөйрөсүнүн бузулушу жана фаунанын бузулушу, дарактарды кыюу жана алып салуу жана жердин ачылышынан улам өсүмдүктөрдүн жок болушу).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Подрядчыларга аңчылык, жыйым-теримчилик, токой чарбасы жана башка иш-аракеттер менен алектенүүгө катуу тыюу салынат. • Сезимтал жана жапайы жаныбарларга же башка маанилүү жашоо чөйрөлөрүнө зарылдыгы жок таасир этүүдөн качуу керек. • Бардык болжолдонгон сезимтал зоналар (суулуу-саздак жерлер/саздар) курулуш иштерин баштоодон мурун текшерилиши керек. • Пестициддерди туура колдонуу жана альтернатива катары органикалык жер семирткичтерди колдонуу боюнча билим берүү жана маалыматтык окутууларды жана семинарларды өткөрүү зарыл. <p>Чакан долбоордун аянтындагы жана ага чектеш аймактагы өсүмдүктөр мүмкүн болушунча сакталат - Операциялык зоналарда өсүмдүктөрдү тазалоону чектөө жана сакталган өсүмдүктөрдү тийиштүү коргоо жана башкаруу аркылуу жашоо чөйрөсүнүн бузулушун мүмкүн болушунча азайтуу. Дарактардын тамырларынын аярлуу зонасын коргоо үчүн убактылуу тосмолорду колдонуу. Мүмкүн болушунча эмгекти талап кылган ыкмаларды колдонуу.</p> <p>Түтүктөр өткөн жолунун боюндагы дарактарды же бадалдарды кыюу же бутуо жергиликтүү экологиялык органдардан бардык зарыл уруксаттарды алгандан кийин гана, жергиликтүү бийликтер менен макулдашылгандан кийин жана ордун толтуруу максатында жашылдандырылууну эске алуу менен жүргүзүлөт. Бардык уруксаттар курулуш башталганга чейин алынат.</p> <p>Муниципалдык дарактар кыйылган учурларында көчөттөр түрүндө ордун толтуруу чарасы каралган (ордун толтуруунун наркы ЖКВда (Жумуштардын көлөмүнүн ведомосту) көрсөтүлгөн). Бир кыйылган дарак үчүн эки көчөт берилет. Подрядчы көчөттөрдү муниципалитетке өткөрүп берет жана алар муниципалитет көрсөткөн жерлерге отургузулат. Жеке дарактар кыйылган учурларда ЭСС 5ке ылайык, КИП даярдалат. Эгерде дарактарды</p>	<p>Визуалдык текшерүү жана муниципалитетом менен консультациялар</p>	<p>Күн сайынкы визуалдык көзөмөл.</p>	<p>Подрядчылар - Чыгымдар айлана-чөйрөнү коргоо боюнча жумуштардын көлөмүнүн ведомостуна (АЧК ЖКВ) киргизилген. Чакан долбоорду иштеп чыгууда аныкталган маанилүү таасирлерди башкаруу боюнча сметалык чыгымдар эске алынат.</p>	<p>ДИБ</p>

		бир нече кожоюн кыйса, чакан долбоор үчүн бирдиктүү КИП даярдоого болот.				
Жер астындагы суулардын сапаты жана саны	Объекттеги/жердеги күйүүчү майдын, кооптуу суюктуктардын, көмүрсуутектердин жана башка химиялык булгоочу заттардын төгүлүшү.	<ul style="list-style-type: none"> Скважиналар жана кудуктар аркылуу жер үстүндөгү булганган суунун суу катмарларына киришин алдын алуу — агындылардан жана суу ташкындарынан коргоо жана айлана-чөйрөнүн тазалыгын сактоо. Скважиаларды бургулоо иштеринде булгануу коркунучун азайта турган алдыңкы тажрыйбаларды киргизүү. Долбоорлоо жана курулуш иштеринде суу бөлүштүрүү системасында артка агымдын мүмкүн болушунча аз болушун камсыз кылуу. Күйүүчү майды, майларды, химиялык заттарды жана башка кооптуу суюктуктарды сактоо үчүн атайын арналган жерлер тыгыздалган өткөргөс негизге ээ болушу жана төгүлүүлөргө бөгөт коюу үчүн тосмо менен курчалган болушу керек. Күйүүчү майды куюу суу менен камсыздоо системаларынан алыс жерлерде жүргүзүлүшү керек. Күйүүчү майдын, майдын жана химиялык заттардын агып жаткан-жатпаганын аныктоо үчүн бардык транспорт каражаттарын, жабдууларды жана материалдарды сакталган жерлерди күн сайын текшерүү. Күйүүчү май суу менен камсыздоо системаларынан алыс атайын бөлүнгөн жерлерде куюлат. Жер астындагы суулардын сапатын коргоо чараларын ишке ашыруу керек, мисалы, жер үстүндөгү агындыны кудуктан алыстатуу үчүн кудуктун айланасындагы аймактын жантайышын камсыз кылуу; чоочун адамдардын кудукту колдонушун же кирип кетишине бөгөт коюу үчүн кудукка капкак жаап же санитардык пломбаны орнотуу керек. 	Визуалдык текшерүү. Эгерде бул зарыл болсо, суу сапатын текшерүүнүн жыйынтыгы боюнча корутунду	Күн сайынкы визуалдык көзөмөл. Эгерде талап кылынса, курулуш учурунда өлчөө	Подрядчылар Тендердик жана келишимдик документтерге киргизүү үчүн критерийлер/спецификациялар . Өзүнчө чыгым катары каралбайт.	ДИБ
Жер үстүндөгү суулардын сапаты жана саны	Суу алынган жерлердин жана дарыялардан өтмөктөрдүн жанында суунун сапатынын төмөндөшү жана асма бөлүкчөлөрдүн көбөйүшү.	<ul style="list-style-type: none"> Күйүүчү майды, майларды, химиялык заттарды жана башка кооптуу суюктуктарды сактоо үчүн атайын арналган жерлер тыгыздалган өткөргөс негизге ээ болушу жана төгүлүүлөргө бөгөт коюу үчүн тосмо менен курчалган болушу керек. Күйүүчү майды куюу суу менен камсыздоо системаларынан алыс жерлерде жүргүзүлүшү 				

		<p>керек.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Жер үстүндөгү сууларга таасир этиши мүмкүн жерлерде жер үстүндөгү суулардын сапатына жана санына көзөмөл жүргүзүү, анын ичинде суунун сапатынын өзгөрүүлөрүнө баа берүү. • Иштер бүткөндөн кийин мүмкүн болушунча кыска убакыт аралыгында өсүмдүктөрдү бара-бара калыбына келтирүү жана бузулган аймактарды калыбына келтирүү иштерин бүтүрүү үчүн иштерди баскыч-баскыч менен пландаштыруу. • Курулуш материалдарын суу чөйрөсүнө жакын сактоого жол берилбейт, бул алардын айлана-чөйрөгө кирип кетишине алып келиши мүмкүн. Курулуш техникасын суу чөйрөсүнө жакын аймактан ар бир иш күнүнүн аягында же катуу жаан-чачын күтүлгөн учурда алып салуу керек. 				
<p>Буфердик/санитардык коргоо зоналарын түзүү жана көзөмөлдөө:</p> <p>Санитардык-коргоо зонасында режимди түзүү жана көзөмөлдөө</p>		<p>Санитардык коргоо зоналары үч шакекчеден турат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Биринчи шакекче (катуу көзөмөл зонасы) суу алуучу жайларды, суу менен камсыздоо объектилерин жана магистралдык түтүктөрдү камтыйт. Анын максаты - суу алуучу жайларды жана объектилерди кокусунан же атайылап булгануудан жана бузулуудан коргоо. • Экинчи жана үчүнчү шакекчелер (тыюу салынган зоналар) суу булактарын булгануудан коргоо үчүн арналган аймактарды камтыйт. <p>Санитардык коргоо зоналарынын (СЗЗ) чектери суу булактарынын түрүнө жараша аныкталат — жер астындагы же жер үстүндөгү, ичүү үчүн колдонулган же арналган. Алардын табигый корголуу деңгээли жана микробдук жана химиялык булгануу коркунучтары эске алынат. Бул факторлордун негизинде уюштуруучулук, техникалык, гигиеналык жана эпидемияга каршы иш-чаралар комплекси иштелип чыгат.</p> <p>Участокту (трассаны) тандоо актысы Мамлекеттик санитардык-эпидемиологиялык көзөмөл башкармалыгы (МСЭКБ) тарабынан берилген оң санитардык-эпидемиологиялык корутундунун негизинде бекитилет.</p>				

<p>Абанын сапаты</p>	<p>Жолдордун боюндагы калктуу конуштардын жанындагы (участканын ичинде жана сыртында), карьер/котлован жайгашкан жерлерде объектеги даярдоо иштеринин жүрүшүндө чаңдын сапырылышынын көбөйүшү.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Бардык аймактарда долбоорлоо, куруу жана эксплуатациялоо учурунда чаң менен күрөшүүнүн натыйжалуу чараларын ишке ашыруу. • Жолдордо жана унаа жолдорунда ылдамдыкты чектөө. Чаңдын сапырылышын азайтуу үчүн калктуу конуштар боюнча ылайыктуу айдоо ылдамдыгы диапозону; • Сапыруулар экологиялык ыңгайсыздыктарды жаратпашы үчүн, чаң жана катуу бөлүкчөлөрдүн пайда болушуна байланыштуу иш-аракеттерди башкаруу. Иш күндөрү, кургакчылык жана шамал соккон учурларда бардык топурак жолдорду жана корголбогон топурактын чоң участокторун үзгүлтүксүз (зарылчылыкка жараша) нымдап жана аларга суу чачып туруу. • Курулуш иштеринин жүрүшүндө климаттык кубулуштарга байланыштуу тобокелдиктерди мүмкүн болушунча азайтуу (аба ырайынын божомолун текшерүү). • Өсүмдүктөрдүн катмарын жана жер казуу иштерин олуттуу бузуу коркунучун азайтуу үчүн сунушталган иштердин күн тартибин/ырааттуулугун түзүү. • Материалдарды сактоо жайларын мүмкүн болушунча аярлуу объектилерден алысыраак жайгаштыруу. Аларды зарыл болсо, жабуу. • Сууну колдонууга байланыштуу бардык чектөөлөрдү эске алуу менен чаңды басуу иштерин жүргүзүү үчүн тиешелүү сапаттагы жетиштүү өлчөмдөгү сууну камсыз кылуу. • Өсүмдүктөрдүн катмарын жана жер казуу иштерин олуттуу бузуу коркунучун азайтуу үчүн иштердин күн тартибин/ырааттуулугун түзүү. • Материалдарды сактоо жайларын мүмкүн болушунча сезимтал рецепторлордон алысыраак жайгаштыруу. Зарыл болсо, жабуу керек. • Сууну колдонууга байланыштуу бардык чектөөлөрдү эске алуу менен чаңды басуу иштерин жүргүзүү үчүн тиешелүү сапаттагы жетиштүү өлчөмдөгү сууну камсыз кылуу 	<p>Визуалдык текшерүү жана жергиликтүү тургундар менен консультациялар</p>	<p>Күн сайынкы визуалдык көзөмөл.</p>	<p>Подрядчылар</p> <p>Топурак жолдорду суу менен сугаруу (жолдордогу жана объектин аймагындагы аянттардагы чаңды нымдап басуу) АЧК ЖКВда өзүнчө чыгымдар беренеси катары каралат.</p> <p>Чакан долбоорду иштеп чыгууда аныкталган маанилүү таасирлерди башкаруу боюнча сметалык чыгымдар эске алынат.</p>	<p>ДИБ</p>
----------------------	--	---	--	---------------------------------------	---	------------

		<p>керек.</p> <ul style="list-style-type: none"> Өсүмдүктөрдүн түрлөрүн мүмкүн болушунча көбүрөөк сактоо үчүн өсүмдүктөрдүн катмарын калыбына келтирүү иштерин пландоо. Таштанды челектер жабык болушу жана аярлуу жерлерден мүмкүн болушунча алысыраак жайгаштырылышы керек. Транспорт каражаттарын жана курулуш жабдууларын жакшы абалда кармоо, анын ичинде үзгүлтүксүз техникалык тейлөө иштерин жүргүзүү; Сакталган материалдар, мисалы, казылган топурак, алынган топурак, шагыл жана кум жабылып жана обочолонтулушу керек. <p>Курулуш материалдарын сактоо, аралаштыруу жана жүктөө үчүн жайларды уюштуруу, бул иштерди аткаруу учурунда чандын сапырылышын алдын алууну камсыз кылышы керек.</p>				
Ызы-чуу жана титирөө	Ызы-чуунун деңгээлинин жогорулашы. Чакан долбоорлордун участкарунда жана калктуу конуштарга жакын жерлерде ызы-чуунун деңгээлинин жогорулашы.	<ul style="list-style-type: none"> Жабдууларды таңдоо жана курулуш учурунда ызы-чуунун чыгышын азайтуу үчүн иш ыкмаларын иштеп чыгуу Чуунун уруксат берилген деңгээлин чектөө үчүн, ызы-чууну азайтуу үчүн атайын каражаттар, мисалы, үнжойгучтар жана дабышбаскычтар, участокогу орнотмолорго жана жабдууларга ылайык орнотулушу керек. Жумуш күндөрү, дем алыш жана майрам күндөрү иштөө убактысын чектөө. Ызы-чуу жараткан курулуш иштерин мүмкүн болушунча жумуш убактысынан тышкары убакта (07:00 - 17:30) азайтуу керек. Курулуш иштери башталаардан мурун, айрыкча, ызы-чуу жараткан курулуш иштери жумуш убактысынан тышкары (07:00 - 17:30) жүргүзүлө турган болсо, жакын жайгашкан үйлөрдүн тургундары менен маектешүүлөрдү өткөрүү. Алмаштыруу стратегияларын колдонуу, андайда ызы-чуу көп чыгарган жабдууларды башка түрлөрү менен алмаштырылат. Подрядчы тиешелүү чараларды ишке ашыруунун аркасында кызматкерлерди жана операторлорду жумуш учурунда ашыкча ызы- 	Визуалдык текшерүү жана жергиликтүү тургундар менен консультациялар	Күн сайынкы визуалдык көзөмөл. Эгерде талап кылынса, курулуш учурунда өлчөө	Подрядчылар	ДИБ

		<p>чууну азайтуунун маанилүүлүгү жөнүндө маалымдуулукту жогорулатуу үчүн окутууну уюштурушу керек. Объектте иштеген кызматкерлерге жана оор техника жана электр шаймандарын башкарган адамдарга коргоо каражаттарын берүү. Объекттен тышкары чыкканда ылайыктуу ылдамдыкты белгилөө жана ага кармануу. Техниканын кыймылдаткычтарынын күтүү режиминде иштешине жол бербөө.</p>				
	<p>Курулуш учурунда титирөө. Курулуш аянтчасындагы транспорт каражаттарынын жана оор техниканын титирөөсү жана жер казуу жана аянтты даярдоо учурунда калктуу конуштарга тийгизген таасири.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Курулуш учурунда жер астындагы коммуникацияларды курулуш жана эксплуатациялык титирөөнүн таасиринен коргоо боюнча стандарттык чаралар көрүлүшү керек. • Курулуш жана чакан долбоордун эксплуатациясынын натыйжасында титирөөнүн таасирине дуушар боло турган объекттерди, курулмаларды жана жашоо чөйрөлөрүн аныктоо. 				
<p>Эрозия, дренаж жана күрткүлөр (чөкмөлөр) менен күрөшүү</p>	<p>Жер казуу иштеринин натыйжасында топурактын жоголушу жана жаан-чачындын жер үстүндөгү жана/же жер астындагы сууларга кириши.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Эрозия жана чөкмөлөр менен күрөшүү каражаттарын орнотуу, текшерүү жана тейлөө талаптарга ылайык жүргүзүлөт. • Кайсы учур болбосун, тазаланган аянттарды жана ачык топурак аянттарын мүмкүн болушунча азайтуу үчүн иштөө күн тартибин/ырааттуулугун түзүү; Чакан долбоордун аянтчасында жана ага чектеш аймакта өсүмдүктөрдү сактоо. Эрозиядан корголгон өсүмдүктөрдү калыбына келтирүү үчүн өсүмдүк жер катмарын (аярлуу жерлерден алыс) алып салуу жана сактоо. Өсүмдүк жер катмары чакан долбоордун туруктуу жана убактылуу муктаждыктары үчүн керектүү болгон бардык аянттардан алынып, топурак катмарынан өзүнчө сакталат; Траншеядан алынган топурак түтүктөрдү төшөө процесси аяктагандан кийин түтүктөрдү кайра жабуу үчүн колдонулушу керек. Бул эрозия жана топурактын жоголушуна бөгөт коюу үчүн мүмкүн болушунча тезирээк жасалышы керек. • Бардык ачык аянттарда жана агым сызыктарында эрозия, дренаж жана чөкмөлөр менен күрөшүү боюнча убактылуу жана туруктуу чараларды долбоорлоо жана 	<p>Визуалдык текшерүү жана жергиликтүү тургундар менен консультациялар</p>	<p>Күн сайынкы визуалдык көзөмөл.</p>	<p>Подрядчылар</p>	<p>ДИБ</p>

		<p>жайгаштыруу. Алар курулуш иштери башталганга чейин аткарылышы керек жана алардын жүрүшүндө ордунда калышы керек.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Өсүмдүктөрдү булдүрүү жана жер казуу иштеринин негизги иштери жаан-чачын аз жана шамалдын ылдамдыгы төмөн болгон мезгилдерде жүргүзүлүшү үчүн сунушталган иштердин күн тартибин/ырааттуулугун түзүү. • Өсүмдүк жер катмарын калыбына келтирүү үчүн топурактын үстүнкү катмарын алып салуу жана сактоо жана/же алынган топуракты айыл чарба жерлерине жайгаштыруу. • Өсүмдүк жер катмарын сактоо убактысын кыскартуу үчүн иш күн тартибин/ырааттуулугун түзүү. Эгерде узак мөөнөткө сактоо талап кылынса, дөң-дөбөлөрдү жашылдандыруу керек. • Сактала турган жерлерин дренаждык жолдордон, суу агымдарынан жана аярлуу жерлерден алыс жайгаштыруу. • Мульчалоо эрозия жана чөкмөлөр менен күрөшүү каражаты катары колдонулушу керек жана кайсынысы болбосун боорлордо (аянттын тандалган жерине жараша) колдонулушу керек, ошондой эле катуу жаан-чачын учурунда кошумча тосмолорду камтышы керек. Мульчалоону колдонуу аба ырайы катаалданып кетишинин алдында жантайыңкы жерлерде (боорлордо) эрозиядан коргоо үчүн өсүмдүктөрдү жетиштүү камсыз кылууга мүмкүндүк берет, ал үстүнкү эрозиясы бар жерлерде натыйжалуу колдонулат жана күнүмдүк температуранын өзгөрүшүн жумшартууга жардам берет. Ошондой эле нымдуулук жетишсиздиги, кычкыл топурак, топурактагы азык заттардын менен органикалык материалдардын жетишсиздиги менен күрөшөт. Мындан тышкары, ал эрозияга каршы күрөшүүнүн башка ыкмалары менен, мисалы, себүү жана топурак биоинженериясы менен айкалыштырылып колдонулушу мүмкүн. Эгерде топурак туруктандыргычтары колдонулса, бул мульчаны жетүүгө кыйын жерлерде бекемдөөгө жана анын чыдамкайлыгын жогорулатууга жардам берет. 				
--	--	--	--	--	--	--

	<p>Курулуш иштеринин натыйжасында топурактын булганышы</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Зарыл болсо, участоктан, анын ичинде чакан долбоордун аймагындагы булганган топуракты/материалдарды алып салуу жана жок кылуу боюнча алдыңкы тажрыйбага кармануу. • Булганган аймактарга (анын ичинде долбоордун аймагындагы булганган материалдарга) агындыларды киргизбөө жана аларды коопсуз зоналарга багыттоо/агызуу үчүн дренажды жөнгө салуу чаралары. 				
<p>Таштандыларды башкаруу</p>	<p>Объектин аймагында жана балким, жакын жайгашкан айылдарда курулуш калдыктары.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Долбоордун курулушу үчүн колдонулушу мүмкүн болгон материалдарга өзгөчө көңүл буруу керек, бул түз жана кыйыр калдыктардын санын азайтууга мүмкүндүк берет. • Эгерде таштандыларды жок кылуу ушул багытта адистешкен тышкы уюмдарга өткөрүлүп берилбесе, таштандыларды күнүктүсүн күндө тазалоо керек. Таштандылар чогултулуп, иш лагерлерден чыгарылып, таштандыларды жок кылуу аймактарынан ташылат; таштандылар муниципалитет менен макулдашылып бекитилген объекте участоктон тышкары жок кылынышы керек. • Курулуш материалдарын колдонуу жакшыртылышы керек жана мүмкүн болсо, кайра иштетүү саясатын кабыл алуу керек. • Таштандыларды бөлүштүрүү бул ыкмасы дайыма колдонулушу керек: жалпы тиричилик таштандылары, курулуш таштандылары жана булганган таштандылар. Участокто ар кандай таштандыларды убактылуу башкаруу үчүн атайын аймактар бөлүнүшү керек. Кооптуу таштандыларды (мисалы, мунай зат камтыган материалдарды, колдонулган батарейкаларды жана күйүүчү май куюлган челектерди) бөлүштүрүү аларды сактоо, ташуу жана жок кылуу учурунда айлана-чөйрөнүн булганышын алдын алуу үчүн зарыл. Бул процесс улуттук/ муниципалдык бийликтер менен макулдашылып, Улуттук айлана-чөйрөнү коргоо мыйзамынын талаптарына ылайык жүргүзүлүшү керек. • Ар кандай булганган калдыктар атайын бекитилген ишканада жок кылынышы керек. 				

		<ul style="list-style-type: none"> • Кайра иштетүүгө жарамдуу таштандылар (анын ичинде май жана айрым курулуш таштандылары) өзүнчө чогултулуп, тийиштүү түрдө жана/же атайын бөлүнгөн жерлерде жок кылынышы керек. • Транспорт каражаттарынан жана жабдуулардан күйүүчү-майлоочу материалдардын агып жатканы байкалса, буга дароо бөгөт коюлушу керек. • Кылдат тейлөө жана оңдоо иштери мүмкүн болушунча участкактон тышкаркы жерлерде жүргүзүлүшү керек. • Мүмкүн болсо, күйүүчү май жана химиялык заттар күйүүчү май жана химиялык заттарды борбордук кампаларында, мисалы, май куюучу станцияларда сакталышы жана иштетилиши керек. • Аймакта күйүүчү май жана химиялык заттар мүмкүн болушунча аз сакталышы керек. • Ар кандай колдонулган майлар жана майлоочу материалдар мүмкүн болушунча тезирээк кайра иштетүү пункттарына же атайын жок кылууга арналган жайларына чогултулуп, ташылышы керек. • Аянтта сакталган ар кандай кооптуу жүктөр Кыргызстандын мыйзамдарынын талаптарына ылайык сакталууга тийиш. • Эгерде кооптуу таштандылар кокусунан төгүлүп кетсе, аны майлуу бетке жыгач айна бөлүштүрүү жолу менен жоюу керек. • Сактоо үчүн колдонулган бардык контейнерлер, челектер жана цистерналар жакшы абалда болушу керек. 				
	Кооптуу курулуш калдыктары (асбест)	<p>Кээ бир түрдөгү курулуш таштандылары асбестти камтышы мүмкүн. Подрядчы өз кызматкерлерин асбест камтыган материалдардын бар-жогун баалоо боюнча билим берет. Ошондой эле асбестти коопсуз жок кылуу процедураларын аныктоо, анын ичинде коргоо каражаттарын колдонуу жана герметикалык контейнерлерде сактоо боюнча да окутат. Асбест менен иштөөдө коопсуздукту камсыз кылуу талаптары 10-Тиркемеде келтирилген. Бул план долбоорду ишке ашыруу учурунда табылышы мүмкүн болгон учурдагы</p>	Талаа инспекциясы:	Курулуш учурунда үзгүлтүксүз жүргүзүлөт.	Подрядчылар Тендердик жана келишимдик документтерге киргизүү үчүн критерийлер/спецификациялар . Өзүнчө чыгым катары	ДИБ

		асбест менен иштөөгө тиешелүү.			каралбайт. Подрядчы АКМ (асбест камтылган материалдар) жана асбест калдыктарына карата талаптарды камтыган белгилүү бир объект үчүн чараларды иштеп чыгышы керек	
Эмгек ресурстарын башкаруу	Адилетсиз жана басмырлоочу эмгек практикасы.	<ul style="list-style-type: none"> • Мүмкүн болушунча көбүрөөк жергиликтүү тургундарды жумушка тартуу. • Эмгек шарттары жана иш менен камсыз кылуу толугу менен эмгек мыйзамдарына ылайык болот. • Жумушчуларды инфекциялык оорулар боюнча эмгекти коргоо жана коопсуздук техникасы боюнча көрсөтмөлөрдү берүү аркылуу окутуу. • Подрядчы балдарды ишке тартпайт жана/же кимдир бирөөлөрдү мажбурлап иштетпейт. • ГЗ/ СКЗ/ЫК маселелери боюнча жүрүм-турум кодексине кол коюу жана окутуу. • Долбоордун жумушчулары үчүн АКМнын жеткиликтүүлүгү жана натыйжалуулугу. 	Талаа текшерүүсү жана жергиликтүү тургундар менен консультациялар ар Визуалдык текшерүү жана жумушчу менен консультациялар ар	Курулуш жана ишке ашыруу учурунда үзгүлтүксүз жүргүзүлөт.	Подрядчылар	ДИБ
	COVID-19 вирусунун ыктымалдуу жугуу коркунучу	<ul style="list-style-type: none"> • Жумушка кабыл алардын алдында медициналык текшерүүлөрдү жүргүзүү. • Аймакка/иш ордуна киргенде жана чыкканда көзөмөл. • COVID-19 шектелген учурда кызматкерлерди дароо карантинге жөнөтүү керек. • Подрядчы объектте иш баштоодон мурун COVID-19 коркунучтарына баа берет. 	Визуалдык текшерүү жана жумушчу менен консультациялар	Ишке ашыруу учурунда үзгүлтүксүз.	Подрядчылар	ДИБ
Эмгекти коргоо жана коопсуздук техникасы	<ul style="list-style-type: none"> • Курулуш иштери куруучулардын жана курулуш аянтчасына келгендердин ден соолугуна жана коопсуздугуна коркунуч туудурушу мүмкүн, бул оор жаракаттарга жана өлүмгө алып келиши мүмкүн. 	<ul style="list-style-type: none"> • Жумушчуларга коопсуз жана ден соолукка пайдалуу иш чөйрөсүн, тийиштүү медициналык тейлөөнү жана санитардык шарттарды камсыз кылуу керек. • Жумушчуларды коргоочу бут кийимдер, 	Визуалдык текшерүү жана жумушчу менен консультациялар	Курулуш учурунда үзгүлтүксүз жүргүзүлөт.		

	<ul style="list-style-type: none"> • Кырсык болгон жерге жакын жерде биринчи жардам пункттары жана медициналык мекемелер жок болсо, жаракат алган кишинин ден соолугунун абалын начарлап кетет. 	<p>каскалар, беткаптар, колкаптар, коргоочу кийимдер, көз айнектер, көздү коргоочу калкандар жана кулакты коргогон каражаттар сыяктуу тиешелүү ЖКК менен камсыз кылуу керек.</p> <ul style="list-style-type: none"> • ЖККны таза кармоо жана бүлүнүп калганын алмаштырып, тийиштүү абалда кармоо зарыл. • Жумушчулардын ден соолугун жана коопсуздугун көзөмөлдөө үчүн айлана-чөйрөнү коргоо, ден соолук жана коопсуздук боюнча менеджерди дайындоо. • Калктын ден соолугунун абалын, социалдык маселелерди жана коопсуздук маселелерин натыйжалуу көзөмөлдөөнү камсыз кылуу максатында курулуш иштерин баштаардан мурун жана курулуш лагерлерин жайгаштыруудан мурун, жергиликтүү бийлик органдарын, саламаттыкты сактоо, дин жана коопсуздук үчүн жооптуу органдарды маалымдоо. • Эмгекти коргоо жана коопсуздук техникасы боюнча окутуу. • Эмгекти коргоо жана коопсуздук техникасын башкаруу планы. • АКМ долбоорунун жумушчулары. • СКЗ/ЫК коркунучтарын алдын алуу боюнча жүрүм-турум кодекси. 				
<p>Ден соолукту коргоо жана коомчулуктун коопсуздугу</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Кирүү жолундагы жана курулуш аянтчасындагы кырсыктар; • Ызы-чуу жана чаң менен булганышы; • Инфекциялык оорулар жергиликтүү тургундарга жайылышы мүмкүн. 	<ul style="list-style-type: none"> • Курулуш иштери башталаар алдында подрядчыга жергиликтүү калк маалымат берет. • Айдоочулар үчүн инструктаж (окутуу) өткөрүү жана транспорт каражаттарынын ылдамдыгын көзөмөлдөө. • Жумушчуларды үзгүлтүксүз медициналык текшерүүдөн өткөрүү жана инфекциялык оорулар боюнча маалымдоо. • Түнкүсүн долбоор аймагын тийиштүү түрдө жарыктандыруу. • Айрыкча, түнкүсүн ашыкча ызы-чууга жол бербөө. • Чаң сапырылып, булганышын азайтуу үчүн кургак беттерге суу чачып туруу. 	<p>Талаа текшерүүсү жана жергиликтүү тургундар менен консультациялар ар.</p> <p>Визуалдык текшерүү жана жумушчу менен консультациялар</p>	<p>Курулуш учурунда үзгүлтүксүз жүргүзүлөт.</p>	<p>Подрядчылар</p>	<p>ДИБ</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Долбоор аянтына киришин тийиштүү түрдө көзөмөлдөөнү камсыз кылуу, долбоор аянтына уруксаты жок кирүүнү коопсуздук кызматкерлери көзөмөлдөйт. • Аңдарга тосмолорду жана эскертүү белгилерин орнотуу. • Аңдар аркылуу өтүүгө шарт түзгөн көпүрөлөрдү орнотуу. • Жергиликтүү калктын ГЗ/ СКЗ/ЫК, АКМ боюнча маалымдуулугун жогорулатуу жана ДИБге маалымдоо. • Долбоордун АКМсы. • Долбоордун жумушчулары тарабынан кол коюлган жүрүм-турум кодекси. 				
Жер тилкелерин алуу жана мажбурлап көчүрүү (МК)	<ul style="list-style-type: none"> • Курулуш иштерин жүргүзүү үчүн жерлерди убактылуу алуу. • Курулуш иштерин жүргүзүү, курулуш же биринчи санитардык-коргоо зонасынын бир бөлүгү катары жерлерди биротоло алуу. • Коммуналдык кызматтарга жетүүнү убактылуу чектөө. • Жашоо үчүн каражат табуу булактарына таасир этүү. 	<ul style="list-style-type: none"> • Аргасыз жер которуунун таасиринен, жерди пайдаланууга мүмкүнчүлүктү чектөөдөн болушунча качуу. • Зарыл болгон учурда өз убагында ордун толтуруп берүү. Мындай таасирлер болгон учурда, курулуш иштерин баштоодон мурун, КСНга ылайык КИП даярдалып, ишке ашырылат. 	Талаа текшерүүсү жана жергиликтүү тургундар менен консультациялар ар.	Курулуш жана ишке ашыруу учурунда үзгүлтүксүз жүргүзүлөт.	Подрядчылар, ДИБ, жергиликтүү администрациялар ар.	ДИБ
Археологиялык / тарыхый / социалдык / маданий / диний объектилер	Маданий мураска болгон терс таасирлер анын баалуулугун жоготуп, орду толгус зыян келтириши мүмкүн.	<ul style="list-style-type: none"> • Участокту тандап жатканда археологиялык, тарыхый, социалдык, маданий жана диний объектилерден качуу керек. • Кокустан табылган нерселер боюнча процедура тендердик документтерге киргизилиши керек. 	Талаа текшерүүсү жана жергиликтүү тургундар менен консультациялар ар.	Курулуш жана ишке ашыруу учурунда үзгүлтүксүз жүргүзүлөт.	Подрядчылар	ДИБ
Курулуштан кийин тазалоо	Долбоор аяктагандан кийин пайда болгон топуракка, сууга жана калдыктарга таасир этүү коркунучу.	<ul style="list-style-type: none"> • Керексиз болгон бардык урандыларды, сыныктарды, таштандыларды же убактылуу курулмаларды (мисалы, курулуштар, бастырмалар жана даараткана) алып салуу керек. • Мурда курулуш лагери жайгашкан аймак колдонулган контейнерлер же суу бөтөлкөлөрү, боёктун калдыктары жана башка заттар сыяктуу нерселер төгүлгөн-төгүлбөгөнү 	Визуалдык текшерүү жана жергиликтүү тургундар менен консультациялар Отчеттуулук.	Курулуш мезгилинин аягында АСЧБП ишке ашыруу отчету менен бирге.	Подрядчылар	ДИБ

		жана булганган-булганбаганы текшерилип, зарыл болсо тазаланышы керек.				
Эксплуатация мезгили						
Көзөмөл жана климаттык тобокелдиктерди азайтуу	Көчкү, суу ташкыны жана кургакчылык коркунучтары, ошондой эле ландшафттык экосистемалардын бузулушу жана алардын жергиликтүү калкка тийгизген таасири.	<ul style="list-style-type: none"> • Долбоор долбоор тарабынан каржыланган бардык инфраструктураны эксплуатациялоо жана башкаруу ишмердүүлүгүн колдойт. Бул колдоонун максаты инфраструктуранын техникалык потенциалын жогорулатуу болуп саналат. Бул климаттык коркунучтарды тийиштүү башкарууга, климаттык жана геофизикалык коркунучтарга байланыштуу иштер үзгүлтүктөр болсо, иш-аракет кылууга даярдыгын камсыз кылууга мүмкүндүк берет. • Сунушталган долбоор климаттын өзгөрүшүнө туруктуулукту жогорулатуу ыкмаларын колдонууну караштырат. Бул ыкмалар климаттын өзгөрүшүнөн улам келип чыккан табигый кырсыктардан инфраструктураны коргоого багытталган. Ошондой эле калктын жашоо үчүн каражаттарга жеткиликтүүлүгүн кеңейтүүгө жана аларды алуу мүмкүнчүлүктөрүн жакшыртууга багытталган. • Долбоор көчкү, суу ташкыны жана кургакчылык коркунучтарын азайтуунун аркасында оң таасирин тийгизет, ошондой эле жергиликтүү калктын жана экосистемалардын туруктуулугун жогорулатат. 	Иш-чаралар, окутуулар жана жолугушуулар.	Эксплуатациялоо мезгилинде.	ДИБ, жумушчу топтор.	Тиешелүү министрликтер
Суу менен камсыздоо тутумундагы агып кетүүлөр, суу түтүктөрүн жууганда суунун төгүлүшү	Суу менен камсыздоо системасындагы агып кетүүлөр жана басымдын төмөндөшү суунун сапатынын начарлашына алып келиши мүмкүн (кир суунун түтүккө кириши). Мындан тышкары, айрым үй чарбалары убактылуу суусуз калышы мүмкүн.	<ul style="list-style-type: none"> • Агып кеткен учурларында эксплуатациялоочу уюм сууну өчүрүп, авариянын ордун жана мүнөзүн аныктап, андан кийин оңдоо иштерин жүргүзүшү керек. • 3-Компонент эксплуатация жана техникалык тейлөө үчүн жабдууларды сатып алууну, ошондой эле системаны иштетүү боюнча окутууну камтыйт. • Түтүктөрдү жууп жатканда суу сугат каналдарына түшөт. 	Иш-чаралар, окутуулар жана жолугушуулар.	Эксплуатациялоо мезгилинде.	Муниципалдык суу менен камсыздоо ишканасы, ДИБ.	ИКСӨМИ

Кальций гипохлоритин (же башка химиялык заттарды) колдонуу	Курулуш мезгилинде хлор менен иштөө каралган эмес, ошондуктан таасири жокко чыгарылат. Суу менен камсыздоо системасын иштетүү учурунда хлор менен түздөн-түз иштеген адамдарга таасир этиши мүмкүн (иш аймагында/хлор бөлмөсүндө).	<ul style="list-style-type: none"> • Подрядчы суу менен камсыздоо системасын тейлөө боюнча нускамаларды, анын ичинде хлор (же кальций гипохлорити же башка химиялык заттар) менен иштөө боюнча нускамаларды иштеп чыгат. • Бул долбоордун алкагында окутуу жана маалымат берүү иш-чаралары өткөрүлөт. 	Иш-чаралар, окутуулар жана жолугушуулар.	Эксплуатациял оо мезгилинде.	Муниципалдык суу менен камсыздоо ишканасы.	Оорулардын алдын алуу жана мамлекеттик санитардык-эпидемиологи ялык көзөмөл департаменти
Калктын саламаттыгы жана коопсуздугу/ жашоо деңгээлин жогорулатуу	Суу аркылуу жугуучу ооруларга жогорку сезимталдык. Суу аркылуу жугуучу ооруларга себеп болгон суу булактарынын булганышы.	<ul style="list-style-type: none"> • Суунун сапатына үзгүлтүксүз көзөмөл жүргүзүү. Бардык булактар үчүн (анын ичинде кудуктар жана булактар). • Суу булактарынан жогору жагындагы жерди пайдалануу практикасына үзгүлтүксүз көзөмөл жүргүзүү жана чектөө/зоналоо. • Үй шарттарында сууну гигиеналык (таза) жол менен колдонуу жана тазалоо ыкмалары боюнча түшүндүрүү иштерин жүргүзүү зарыл. 	Суунун сапатын текшерүү, иш-чаралар, окутуулар жана жолугушуулар.	Эксплуатациял оо мезгилинде.	Муниципалдык суу менен камсыздоо ишканасы.	Оорулардын алдын алуу жана мамлекеттик санитардык-эпидемиологи ялык көзөмөл департаменти
Агынды сууларды башкаруу	Тазаланбаган саркынды сууларды райондун аймагына төгүү жана саркынды сууларды натыйжалуу тазалоо жок болгон учурда жер астындагы суулардын булганышы.	<ul style="list-style-type: none"> • Жергиликтүү тазалоо курулмаларынын ишин жана натыйжалуулугун тийиштүү көзөмөлдөө. • Тазалоо курулмаларынын ишинин натыйжалуулугуна үзгүлтүксүз көзөмөл жүргүзүү. • Кыргыз Республикасынын мыйзам талаптарына ылайык суу пайдаланууга уруксат алуу. • Зарыл болгон учурда колдонула турган тышкы даараткананы өз убагында тазалоо. 	Иш-чаралар, окутуулар жана жолугушуулар.	Эксплуатациял оо мезгилинде.	Мектеп/бала бакчанын администрациясы.	Оорулардын алдын алуу жана мамлекеттик санитардык-эпидемиологи ялык көзөмөл департаменти
Тунманы башкаруу	Топурактын эрозиясынан же чөкмөнүн төгүлүшүнөн келип чыккан тунма суу булактарына жана түтүктөргө түшүшү мүмкүн, бул табигый себептерден болушу мүмкүн. Ал себептерге, мисалы, катуу агын суулар кирет. Ошондой эле, тунма адамдын иш-аракеттеринен, мисалы, малды ашыкча жаюу же токойлорду кыюудан улам болушу мүмкүн. Суу чогултуу системасында жана түтүктөрдө тунманы мезгил-мезгили менен алып салуу талап кылынышы мүмкүн.	Суу чогултуу системасында жана түтүктөрдө тунманы мезгил-мезгили менен алып салуу талап кылынышы мүмкүн. Участоктогу дренажды натыйжалуу көзөмөлдөө	Иш-чаралар, окутуулар жана жолугушуулар.	Эксплуатациял оо мезгилинде.	Муниципалдык суу менен камсыздоо ишканасы.	ИКСӨМИ

<p>Суу тарифтеринин жогорулашынын ыктымалдуулугу</p>	<p>Азыр коммуналдык кызматтардын тарифтери чыгымдарды жабуу үчүн зарыл болгон деңгээлден төмөн, ошондуктан, балким, система ишке киргизилгенден кийин тарифтер кайра каралып чыгып, суу тарифтери көтөрүлүшү мүмкүн. Бул калктын нааразычылыгына алып келиши мүмкүн.</p>	<p>Долбоор долбоордук райондордо суу менен камсыздоо кызматтарын көрсөтүүгө жооптуу жергиликтүү бийлик органдарынын жана муниципалитеттердин потенциалын жогорулатууга багытталган.</p> <p>Бул өз ичине тарифтерди белгилөө, эсеп-кысаптарды чыгаруу жана төлөмдөрдү чогултуу системалары, эксплуатация жана техникалык тейлөө (мисалы, дезинфекция), суунун сапатын текшерүү, керектөөчүлөр менен иштөө, даттанууларды кароо механизмдери, кызматчыларды башкаруу жана коммерциялык башкаруу боюнча темалар туурасында окутууну жана колдоону камтыйт. Долбоордун алкагында кызмат көрсөтүү келишимдерин даярдоого колдоо көрсөтүлөт. Бул келишимдер оператордун жана активдердин ээсинин милдеттерин тактоо жана формалдаштыруу максатын көздөйт. Ошондой эле кызмат көрсөтүүнүн сапатын башкаруу, тарифтер жана каржылоо механизмдери колдоого алынат.</p> <p>Институционалдык колдоо райондук деңгээлде Департаменттин потенциалын чыңдоого багытталат. Секторго көзөмөл жүргүзүүгө өзгөчө көңүл бурулат. Ошондой эле эксплуатация жана техникалык тейлөө боюнча татаал маселелер боюнча техникалык колдоо көрсөтүлөт.</p> <p>Долбоор туташуу субсидияларынын стратегияларын жана тарифтерди аныктоо механизмдерин иштеп чыгууга жардам берет. Бул чаралар калктын эң жакыр жана аярлуу катмарларынын муктаждыктарын жана талаптарын канааттандырууга багытталат.</p>	<p>Иш-чаралар, окутуулар жана жолугушуулар.</p>	<p>Эксплуатация оо мезгилинде.</p>	<p>Муниципалдык суу менен камсыздоо ишканасы.</p>	<p>ИКСӨМИ</p>
--	--	---	---	------------------------------------	---	---------------

Эскертүү: Конкреттүү участокторду текшерүү учурунда АСЧБПа ылайык, кесепеттерди жумшартуу/азайтуу боюнча конкреттүү чаралар жана чыгымдар аныкталат.

Булак: ИКСӨМИ

IV. ДИБ АКМ каналдары

ИКСӨМИ ДИБ долбоорунун алкагында үн жана видеобайланышты колдогон уюлдук телефон аркылуу төмөнкү байланыш каналдары орнотулган:

почта боюнча: Бишкек шаары, Байтик Баатыр көчөсү.

телефон аркылуу: +996 312 54-45-75

WhatsApp каналы боюнча:- +996 555 54-45-75 и +996 707 54-45-75

электрондук почта аркылуу: piu@tunuksuu.kg.

V. 2024-жылдын 6-10-майында Ысык-Көл, Чүй жана Ош облустарында «КРда жалпыга жеткиликтүү суу менен камсыздоо жана санитария – 1-баскыч» Программасынын алкагында өткөрүлгөн коомдук угуу (КУ) учурундагы суроо-жооп матрицасы.

№	КУ катышуучуларынын суроолору	ДИБ адистеринин жооптору
1	Биздин чакан долбоордун суу менен камсыздоо системасын куруу/кайра калыбына келтирүү иштери качан башталат?	Учурда долбоордун дизайны иштелип жатат. Коомдук угуулардын жыйынтыгы боюнча алкактык документтер ДБнын Деректирлер кеңешине жөнөтүлөт. Бул Программа ишке ашырыла баштаганда, андан ары долбоордук-сметалык документация (ДСД) иштелип чыгат, андан кийин подрядчы уюмду тандоо үчүн тендер жарыяланат, кийинки баскыч - келишимге кол коюу, андан кийин долбоор ишке ашырыла баштайт. Так мөөнөтү азырынча аныктала элек, болжол менен 2025-жылдын жай айлары.
2	Жеке үйлөргө суу эсептегичтери орнотулабы? Үйгө туташтыруу кимдин эсебинен болот?	Таратуу тармактарынан үй чарбаларына суу эсептегичтерди кошуу чыгымдарын үй ээси өзү көтөрөт. Бул иштер АИСККБ/СМИ башчысынын көзөмөлү астында гидравликалык системаларды бузбай, тийиштүү түрдө аткарылышы керек. Бирдей типтеги суу эсептегичтерди колдонуу сунушталат. Үйгө туташтыруу чыгымдары курулуш иштеринин жүрүшүндө аткарылса, арзаныраак жана сапаттуураак болот. Суу эсептегичтер долбоор тарабынан үй чарбаларына берилет.
3	Долбоордо канализация системасын куруу каралганбы?	Долбоордун бюджетинде канализация боюнча иш-чаралар каралган жана 2-баскычта каржыланышы мүмкүн. 1-баскычты ишке ашыруу учурунда изилдөө жана долбоордук-сметалык документацияны иштеп чыгуу күтүлүүдө.
4	Эгерде менчик ээлеринин (жеке адамдардын) объекттери суу түтүгүнүн болжолдуу трассасына туш келсе, эмне кылынат? Мунун орду толтурулабы?	Бул учурда Көчүрүү боюнча иш-аракеттер планы (КИП) даярдалат. Эгерде объект долбоордун таасирине туш келсе, КИПке ылайык тиешелүү ордун толтуруу иш-чаралары каралат.
5	Суу объекттерин булгануудан коргоо үчүн кандай чаралар көрүлөт?	Төмөнкү чаралар колдонулат: курулуш иштерине бөлүнгөн аймактарды санитардык тазалоо, жергиликтүү суу агымдарынын суу коргоо зоналарынын режимин сактоо, аймактарды төгүлгөн мунай заттан жана мазуттан өз убагында тазалоо, курулуш аймагында унаа жана механизмдерди жуууга тыюу салуу, майдын агып кеткен-кетпегенин текшерүү үчүн жабдууларды күн сайын кароо.
6	Курулуш учурунда дарактар кыйыла турган болсо, муну орду толтурулабы?	Дарактар жана бадалдар зарыл болгондо гана жана ордун толтурууга байланыштуу жашылдандырууну эске алуу менен уруксат берүүчү документтерди алгандан кийин гана кыйылат. Бир кыйылган дарактын ордуна 2 отургузулат.
7	Жергиликтүү калкка тийгизген таасирди азайтуу үчүн кандай чаралар көрүлөт? Ызы-чууну жана чаңдын сапырылышын азайтуу үчүн чаралары барбы?	Долбоордун алкагында подрядчы уюмдар кылдат тандалат. Эң маанилүү шарт - Евро-3 стандартына ылайык жаңы жабдылган техниканын болушу керек. Техника үн-дабыштарды баскыч менен жабдылат. Түнкүсүн турак жай райондорунун жанында оор техниканы колдонуп курууга чектөөлөр киргизилет. Жумуштар иш күндөрү жана стандарттык иш убактысында гана аткарылат. Чаңды басуу чаралары колдонулат, анын ичинде курулуш аймактары нымдалып турат. Транспорт каражаттарынын ылдамдыгы чектелет. Ошондой эле ылайыктуу транспорттук маршруттар тандалат. Катуу-тиричилик таштандылары капкагы жабылган атайын челектерде сакталат.
8	ИКСӨМИ ДИБ тарабынан техникалык көзөмөл болобу?	Ооба, техникалык көзөмөл каралган.
9	Курулуш иштерин жүргүзүүдө келишим үч	Жок, келишим эки тараптуу болот, айыл өкмөтү менен подрядчы уюмдун

	тараптуу болобу, б. а. айыл өкмөтү, ИКСӨМИ ДИБ жана подряддык уюм?	ортосунда келишим түзүлөт.
10	Азыркы учурда биздин айыл өкмөттө ичүүчү сууну зыянсыздандыруу ыкмасы жок. Сууну зыянсыздандыруу долбоордо каралганбы?	Сууну зыянсыздандыруу каралган. Долбоордук институт сууну зыянсыздандыруунун варианттарын аныктап, сунуштайт. Долбоорлоо институту бул маселе боюнча айыл өкмөттөрү жана АИСККБ/СМИ менен кеңешет.
11	Суунун тарифин ким белгилейт?	Тарифти айылдык кеңеш бекитет жана КРдин Монополияга каршы комитети менен макулдашат.
12	Учурда биздин суу тутумубузда асбест түтүктөрү колдонулат. Алар болочок долбоордо алмаштырылабы? Эмне үчүн асбест камтылган материалдарды колдонууга тыюу салынат?	Эгер участок калыбына келтирүүгө туш келсе, анда асбест түтүктөрү алмаштырылат. Калктын ден соолугуна коркунуч туудургандыктан, асбест камтыган материалдарды колдонуу жаңы курулушта жана калыбына келтирүүдө мындай материалдарды алып салуу жолу менен азайтылат. Суу менен камсыздоо системаларын калыбына келтирүүдө мындай материалдар менен иштөө жагынан бардык коопсуздук чаралары көрүлөт. Бул материалды дароо көмүш үчүн чыгарууну жана жумушчулар тарабынан коопсуздук каражаттарын колдонууну камтыйт. Учурда асбест жайылган аймакта болуу ден соолукка коркунуч туудурат деп кеңири кабыл алынууда. Андыктан Дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюмдары, эмгекчилер бирикмелери, изилдөө институттары жана айрым өлкөлөрдүн өкмөттөрү асбестти коммерциялык максатта колдонууга тыюу салган. Бардык учурларда Дүйнөлүк банк Карыз алуучулардан жана башка кардарлардан анын ордуна мүмкүн болушунча башка материалдарды колдонууну күтөт.
13	Айылдарды тандоо кандай өтөт? Айылдар кандай шарттар менен тандалып алынган?	Тизме Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан КР СРАЧжКӨМ СРК караштуу ичүүчү суу менен камсыздоо жана саркынды сууларды тазалоо боюнча мамлекеттик мекеме тарабынан берилген. Тизме төмөнкү шарттарды эске алуу менен түзүлгөн: <ul style="list-style-type: none"> • адамдар кооптуу булактарга/системаларга таянган жерлердеги шенимдүү суу менен камсыздоо системаларынын жоктугу (айрым аймактарда); • эскирген жана начар иштеген инфраструктура (40 жылдан ашык убакыт мурун курулган, толугу менен оңдоо иштери жана инфраструктураны жаңылануу иштери жүргүзүлгөн эмес); • тейлөөнүн начар сапаты (суунун 3 сааттан аз убакытка берилиши, суунун сапатынын начардыгы, басымынын төмөндүгү/жогору болгону); • Суу менен камсыздоо жана саркынды сууларды тазалоо системаларын иштеткен уюмдардын жана ишканалардын башкаруу жана эксплуатациялык мүмкүнчүлүктөрүнүн чектелүү болушу.
14	Айлана-чөйрөбүздөгү экология алдыдагы долбоордон чоң зыян тартабы?	Жаратылыш ресурстарынын булгануу, кирдөө жана түгөнүү тобокелдиги аз. Тобокелдиктер алдын алуу экологиялык жаратылышты коргоо иш-чаралары жана үзгүлтүксүз экологиялык көзөмөл жүргүзүү аркылуу башкарылат.
15	Көчүрүүгө жана жерди алууга туура келсе, ордун толтуруу чарасы кимдин эсебинен төлөнөт?	Жерлер алынгандын натыйжасында келтирилген чыгымдарды төлөө жоопкерчилиги Долбоорго жүктөлөт.
16	Насыя жалпы каржылоо суммасынын канча пайызын түзөт? Насыяны ким кайтарып берет?	Бул долбоор Дүйнөлүк Банк тарабынан каржыланат - 100%-насыя. Насыяны Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети төлөп берет.
17	Суу объектилеринин булганышы күтүлөбү?	Булгануу коркунучу төмөн. Аны алдын алуу үчүн төмөнкү чаралар көрүлөт: курулуш иштерине бөлүнгөн аймактарды санитардык тазалоо, жергиликтүү суу агымдарынын суу коргоо зоналарынын режимин сактоо, аймактарды төгүлгөн мунай заттан жана мазуттан өз убагында тазалоо, курулуш аймагында унаа жана механизмдерди жуууга тыюу салуу, майдын агып кеткен-кетпегенин текшерүү үчүн жабдууларды күн сайын кароо.
18	Бүткөн объект кимдин көзөмөлүндө болот?	Объект айыл өкмөтүнүн көзөмөлүндө болот, андан ары оперативдүү башкаруу СМИ / АИСККБ өткөрүлүп берилет.
19	Долбоордун бюджетинде долбоордук-сметалык документтерди даярдоо каралганбы? Же айыл өкмөттүн бюджетинин эсебинен болобу?	ДСДны даярдоо долбоордун бюджетинде каралган. Жок, ДСДны айыл өкмөтүнүн эсебинен иштеп чыгуунун зарылдыгы жок.
20	Эгерде курулуш учурунда жеке менчик жерди биротоло алууга туура келсе, анда жердин ээсине орду кандайча толтурулуп берилет?	Жердин алынышына жана көчүрүлүшүнө жол бербеш керек, же болбосо алардан качуу такыр мүмкүн болбосо, бардык мүмкүн болгон варианттарды изилдеп, аларды мүмкүн болушунча азайтуу керек. Жерди алууга туура келсе, негизги чечим катары рыноктук баага барабар жер участогунун берилиши тандалат. Жаңы участок ДТКК үчүн ылайыктуу жана алынган

		<p>участокко аянты жана түшүмдүүлүгү боюнча дал келиши керек. Эгерде жеткиликтүү жер жок болсо, алмаштыруу наркы боюнча акчалай түрүндө орду толтурулат. Ошондой эле укуктарды каттоо жана кайра каттоо үчүн төлөмдөр жана жерди долбоордун таасирине дуушар болгон жер участогунун абалына окшош абалга келтирүү үчүн чыгымдар төлөнөт. Эгерде участоктун калдыгы андан ары колдонууга жараксыз болсо, анда бүт жер участогу сатып алынышы керек.</p>
--	--	--